

12RS

10.02.2022

PROJEKT NR 22/2022

Biuro Rady Miejskiej i Współpracy z Zarządami Osiedli
Wpl. dnia 10. 02. 2022
L.dz.

Uchwała Nr ...../2022
Rady Miejskiej w Przemyślu
z dnia ..... lutego 2022 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Przemyślu na lata 2022-2026.

Na podstawie art.18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r., poz.1372 z późn. zm.) i art.92 ust.1 pkt 1 i ust.2 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2020 r., poz.920 z późn. zm.) w związku z art.6 ust.2 pkt 1 i ust.3 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2021 r., poz.1249) - Rada Miejska w Przemyślu

uchwała, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Przemyślu na lata 2022-2026 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Przemyśla.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PREZYDENT
MIASTA PRZEMYŚLA
Wojciech Bakun
Wojciech Bakun

NACZELNIK
Wydziału Spraw Społecznych
mgr Danuta Wiech
02.02.2022
Jh'S

07.02.2022
LUCJA BRAUN
Artur Sielec
Rz-P-162

07.02.2022
DYREKTOR
mgr Piotr Hryniszyn

ZASTĘPCA PREZYDENTA
mgr Bogusław Świeży
09.02.2022

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 6 ust. 2 pkt. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. 2021 r. poz. 1249) do zadań własnych gminy należy opracowanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie.

W związku z powyższym konieczne jest przyjęcie przez Radę Miejską w Przemyślu Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Przemyślu na lata 2022 – 2026 w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

Program wyznacza kierunki działań podejmowanych przez Gminę Miejską Przemyśl na rzecz:

- osób dotkniętych przemocą w rodzinie,
- osób stosujących przemoc w rodzinie,
- mieszkańców Gminy Miejskiej Przemyśl,
- przedstawicieli instytucji zobowiązanych do działań w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Program zakłada łączenie ze sobą aktywności w obszarach inicjowania i rozwijania różnorodnych form pomocy dla rodzin dotkniętych przemocą, doskonalenia współpracy interdyscyplinarnej z tworzeniem warunków sprzyjających wzrostowi świadomości i wrażliwości społecznej, stanowi podstawę budowania spójnego i funkcjonalnego systemu oparcia społecznego dla rodzin dotkniętych przemocą.

Zadania w ramach Programu realizowane będą zarówno przez organy administracji samorządowej, jak również podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2020 r. poz.1057 z późn.zm.).

Wprowadzenie w życie uchwały pozostanie bez bezpośredniego wpływu na wydatki i dochody Gminy. Program obejmuje bowiem wybrane elementy funkcjonującej struktury zadań realizowanych przez Gminę, które skupia w spójnym problemowo zakresie.

PREZYDENT
MIASTA PRZEMYŚLA

Wojciech Bakun

NACZELNIK
Wydziału Spraw Społecznych

mgr Danuta Wiech

DYREKTOR

mgr Piotr Hryniszyn

ZASTĘPCA PREZYDENTA

mgr Bogusław Świeży

09.02.2022

07.02.2022

Gminny Program
Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
oraz
Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie
w Przemyślu
na lata 2022 – 2026

SPIS TREŚCI

Wstęp	4
3. Przemoc w rodzinie – podstawy teoretyczne	8
3.1 Definicja przemocy w rodzinie	8
3.2 Fazy i cykle przemocy w rodzinie	9
3.3. Przyczyny przemocy domowej	10
3.4. Przemoc w rodzinie jako problem społeczny	12
3.5. Mity i stereotypy dotyczące przemocy w rodzinie	15
4. Diagnoza przemocy w rodzinie w mieście przemysł	17
4.1 Cel i przedmiot badań	17
4.2 Problemy badawcze i hipotezy badawcze	17
4.3 Metody, techniki i narzędzia badawcze	18
4.4 Przebieg badań i opis terenu badań	18
4.5 Opis badanej grupy	20
4.6 Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców Przemysła	24
4.7 Formy przemocy, które obserwują w swoim otoczeniu mieszkańcy Przemysła ..	26
4.6 Wiedza mieszkańców Przemysła na temat instytucji, których zadaniem jest pomoc osobom doświadczającym przemocy	30
4.7 Przekonania mieszkańców Przemysła na temat przemocy w rodzinie	33
4.10 Lokalne czynniki sprzyjające i utrudniające skuteczną pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie na terenie Gminy Miejskiej Przemysł	36
4.11 Wnioski i postulaty	37
5. Cele, zadania, wskaźniki i harmonogram realizacji Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Przemysłu na lata 2022 – 2027	42
6. Realizacja programu	43
7. Realizatorzy Programu	55
8. Założenia programu	56
9. Przewidywane efekty realizacji Programu	57
10. Adresaci Programu	58
11. Monitorowanie i sprawozdawczość Programu	59
12. Zasady finansowania Programu	60

Spis tabel.....	61
Spis wykresów	62
Bibliografia	63

Wstęp

Przemoc w rodzinie, często zwana przemocą domową, przez wiele lat w Polsce określana była w różny sposób. Najczęściej nazywano ją „awanturami domowymi”, „kłótniami rodzinnymi” albo „nieporozumieniami małżeńskimi”. Jeszcze stosunkowo niedawno sądzono, że zjawisko występuje rzadko i wyłącznie w tzw. rodzinach „patologicznych”.

Zjawisko przemocy w rodzinie jest jednym z bardziej niepokojących problemów społecznych. Wynika to z faktu, że staje się ona instrumentem osiągnięcia zamierzonych celów w bliskich relacjach międzyludzkich. Sprawcy nie postrzegają swoich zachowań jako zła, a ewentualną winą za swoje postępowanie obarczają innych. Takiemu stanowi rzeczy sprzyja społeczne przyzwolenie na przemoc i mity narosłe wokół przemocy domowej. Najczęściej świadomość istnienia problemu agresji mają tylko ofiary lub osoby zagrożone nią.

Dlatego też przeciwdziałanie przemocy w rodzinie wymaga działań zarówno skierowanych na jednostkę – osobę lub osoby doświadczające przemocy, jak i inicjatyw profilaktycznych, których adresatem będą całe populacje. Dzięki takiemu dwutorowemu podejściu z jednej strony możliwe będzie udzielenie pomocy dostosowanej do indywidualnych potrzeb ofiary, jak i zmiana postaw społecznych wobec przemocy w rodzinie.

Ze względu na rosnącą skalę występowania przemocy w rodzinie oraz jej niszycielską siłę, skuteczne przeciwdziałanie przemocy w rodzinie jest ważnym zadaniem Państwa oraz elementem polityki społecznej w Polsce. Obowiązek ten nakłada nadrzędnie Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (art. 18 i 71), która wskazuje że instytucja rodziny jest objęta szczególną opieką i ochroną Państwa. Kobieta i mężczyzna mają równe prawa w życiu rodzinnym, społecznym, politycznym i gospodarczym, a każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją.

System przeciwdziałania przemocy w Polsce określa Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2021 poz. 1249), która m.in. wskazuje jednostkom samorządu terytorialnego zadania do realizacji, określa zasady postępowania z osobą doznającą przemocy w rodzinie oraz z osobą stosującą przemoc. Jednym z w/w obowiązków jest opracowanie Gminnego Programu Przeciwdziałania

Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie.

Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2022 - 2026 ma na celu zwiększenie skuteczności przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz zmniejszenie skali tego zjawiska na terenie miasta Przemyśla.

Przeciwdziałanie zjawisku przemocy w rodzinie wymaga także określenia, jaki zasięg ma dane zjawisko i jakie są potrzeby danej społeczności w zakresie edukacji i profilaktyki. Dlatego też Program zawiera diagnozę tego zjawiska w mieście Przemyśl oraz wnioski i postulaty, które wykorzystani podczas planowania działań.

2. Podstawy prawne Programu

Akty prawne regulujące działania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie:

- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2021 poz. 1249);
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 poz. 1372);
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 poz. 2268);
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2021 poz. 1119);
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2021 poz. 1882);
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2021 poz.2345);
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2021 poz. 534);
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy (Dz.U. z 2020 poz. 1359);
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. z 2011 r. Nr 209 poz. 1245);
- Uchwała Nr 246/2010 Rady Miejskiej w Przemyślu z dnia 28 października 2010 r. w sprawie trybu i sposobu powoływania i odwoływania członków Zespołu Interdyscyplinarnego oraz szczegółowe warunki jego funkcjonowania.

Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Przemyślu na lata 2022 - 2026 jest spójny z:

- Krajowym Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rok 2022 przyjętym Uchwałą Nr 183 Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 2021 r. (M.P. z 20211204 poz. 445)
- Wojewódzkim Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na ROK 2022 przyjętym Uchwałą Nr XLIII/730/21 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 28 grudnia 2021 r.;
- Uchwałą Nr 104/2017 Rady Miejskiej w Przemyślu z dnia 23 czerwca 2016 r. w sprawie „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Przemyśla na lata 2016-2022” ;

- Uchwałą Rady Miejskiej w Przemyślu w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii (przyjmowaną corocznie).

Działania Programu mają charakter długofalowy i wielokierunkowy, obejmują lata 2022 - 2026. Program powstał w wyniku prac Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie działającego w Gminie Miejskiej Przemyśl. Treści zawarte w Programie mają elastyczny charakter, dzięki czemu w miarę potrzeb i sytuacji społecznej zadania mogą ulec udoskonaleniom.

3. Przemoc w rodzinie – podstawy teoretyczne

3.1 Definicja przemocy w rodzinie

Literatura przedmiotu przedstawia wiele definicji przemocy. Najczęściej przytaczaną i najpowszechniejszą definicją jest postrzeganie jej jako każdego zachowania, którego intencją jest wyrządzenie fizycznej krzywdy drugiemu człowiekowi, lub też czyn, który jest postrzegany, jako mający taką intencję. To również wszystkie nieprzypadkowe akty godzące w osobistą wolność jednostki lub przyczyniające się do fizycznej lub psychicznej szkody osoby, wykraczające poza społeczne zasady wzajemnych relacji.

Interesującą definicję przytacza A. Lipowska - Teusch. Przemoc określa jako „zespół atakujący, nadzorujących i kontrolujących zachowań, obejmujących przemoc fizyczną, przemoc seksualną i emocjonalną. Jest to spójna całość, ciąg zachowań o charakterze zamierzonym i instrumentalnym, których celem jest zniewolenie ofiary, wyeliminowanie jej suwerennych myśli i działań, podporządkowanie jej żądaniom i potrzebom sprawcy. Nie są to zachowania wymykające się spod kontroli, wybuchy emocji. Sprawca często demonstruje złość po to, by ofiarę zastraszyć, jednocześnie z rozmysłem wybiera miejsce i czas ataku tak aby był jak najbardziej skuteczny i jak najmniej ryzykowny”.

Szczególnym rodzajem przemocy jest przemoc w rodzinie. Jej istotną cechą jest zamierzone i wykorzystujące przewagę sił działanie skierowane przeciw członkowi rodziny, które narusza prawa i dobra osobiste, powodując cierpienie i szkody.

Przemoc w rodzinie jest więc rodzajem relacji pomiędzy osobami, które:

- pozostają w bliskich związkach (emocjonalnych, intymnych, rodzinnych);
- oparte są na użyciu siły (fizycznej, psychicznej, ekonomicznej, społecznej);
- nierównowaga tych sił powoduje, że ofiara przemocy nie potrafi się przed nią bronić;
- sprawca przemocy działa świadomie i w celu wyrządzenia krzywdy drugiej osobie;
- celem przemocy jest przejęcie kontroli nad drugą osobą.

Ze względu na formy przemocy dzielimy ją na:

- przemoc fizyczną;
- przemoc psychiczną;
- przemoc seksualną;

- przemoc ekonomiczną.

Poszczególne rodzaje przemocy i katalog związanych z nimi zachowań przedstawia tabela nr 1.

Tabela 1: Rodzaje przemocy i katalog charakterystycznych zachowań

Rodzaj przemocy	Katalog zachowań
Przemoc fizyczna: Intencjonalne zachowanie niosące ryzyko uszkodzenia ciała	popychanie, odpychanie, obezwładnianie, przytrzymywanie, policzkowanie, szczypanie, kopanie, duszenie, bicie otwartą ręką i pięściami, bicie przedmiotami, ciskanie w kogoś przedmiotami, parzenie, polewanie substancjami żrącymi, użycie broni, porzucanie w niebezpiecznej okolicy, nieudzielanie koniecznej pomocy, itp.
Przemoc psychiczna: emocjonalne wykorzystywanie, zawiera przymusy i groźby	wyśmiewanie poglądów, religii, pochodzenia, narzucanie własnych poglądów, karanie przez odmowę uczuć, zainteresowania, szacunku, stała krytyka, wmawianie choroby psychicznej, izolacja społeczna (kontrolowanie i ograniczanie kontaktów z innymi osobami), domaganie się posłuszeństwa, ograniczanie snu i pożywienia, degradacja werbalna (wyzywanie, poniżanie, upokarzanie, zawstydzanie), stosowanie gróźb, itp.
Przemoc seksualna: wykorzystanie siły i przewagi do wymuszenia aktywności seksualnej	wymuszanie pożycia seksualnego, wymuszanie nieakceptowanych pieszczot i praktyk seksualnych, wymuszanie seksu z osobami trzecimi, sadystyczne formy współżycia seksualnego, demonstrowanie zazdrości, krytyka zachowań seksualnych kobiety, itp.
Przemoc ekonomiczna świadome i celowe ograniczanie dostępu do środków materialnych lub uniemożliwianie ich zdobycia	odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie podjęcia pracy zarobkowej, nie zaspakajanie podstawowych, materialnych potrzeb rodziny, itp.

3.2 Fazy i cykle przemocy w rodzinie

Przemoc w rodzinie nie ma charakteru czynu jednorazowego, niejednokrotnie jest długotrwałym, nawet kilkunastoletnim procesem i powtarza się według zauważalnego cyklu. Na cykle przemocy składają się trzy następujące po sobie fazy:

- faza narastania napięcia – na początku zwykle jest wyczuwalny wzrost napięcia i narastające sytuacje konfliktowe. Przyczyny takiego stanu przeważnie tkwią poza rodziną, czasem są to błahostki, drobne nieporozumienia, powodujące dalszy wzrost napięcia. Na tym etapie może dochodzić do przemocy fizycznej. Ofiara często

przeczuwa atak i unika możliwości zdenerwowania sprawcy, będąc przy tym cały czas czujna i napięta. Osoby doświadczające przemocy w tej fazie cyklu często miewają różne dolegliwości, tj. bezsenność, utratę apetytu, bóle żołądka. W fazie narastania napięcia ofiary często zaczynają poszukiwać pomocy z zewnątrz, u rodziny, bliskich przyjaciół oraz u instytucji publicznych.

- faza gwałtownej przemocy - w fazie tej stosowanie przemocy przez sprawcę przybiera charakter bardzo gwałtowny. Ofiara narażona jest na częste napady szału, wyładowania wściekłości, które mogą stanowić zagrożenia życia i zdrowia. Czynnikiem wywołującym nagły wzrost agresji może być drobiazg, np. opóźniony posiłek. W niektórych przypadkach zdarza się, że ofiara sama świadomie bądź nieświadomie prowokuje sprawcę, aby uniknąć pełnego strachu i niepewności okresu oczekiwani na atak. W tej fazie skutki stosowanej przemocy mogą mieć różne nasilenie, np. podbite oko, złamania kości, a w skrajnych przypadkach nawet śmierć. Faza ta trwa zazwyczaj od 2 do 48 godzin.
- faza miodowego miesiąca – faza ta charakteryzuje się okazywaniem skruchy i miłości. Sprawca przemocy dostrzega swoje postępowanie i to co się wydarzyło. Podejmuje próby załagodzenia sytuacji, przeprosza, staje się uczynny i obiecuje poprawę. Takie zachowanie sprawcy pozwala ofiarom uwierzyć, że wszystko od teraz się zmieni, będzie inaczej i się nie powtórzy. Ofiary wbrew zdrowemu rozsądkowi są w stanie w to uwierzyć, ponieważ podświadomie tego właśnie pragną. Sprawca jednak nie jest w stanie przez dłuższy czas grać takiej roli: z jakiegoś powodu znowu narasta napięcie i wszystko zaczyna się od nowa.

Cykle te mogą trwać wiele lat. Z czasem następuje nasilenie się przemocy, co powoduje, że sytuacja w rodzinie pogarsza się. Narastanie napięcia jest coraz częstsze, fazy ostrej przemocy coraz groźniejsze i dłuższe, a fazy miodowego miesiąca coraz krótsze i mniej intensywne.

Jeśli ofiara przemocy nie uzyska szybkiej i profesjonalnej pomocy, z czasem taka sytuacja ogranicza jej szanse na wyjście z tej pułapki i może przyczynić się do zamachu na swoje życie.

3.3. Przyczyny przemocy domowej

W związku z tym, że rodzajów i przejawów przemocy jest tak dużo to i źródeł jej powstawania musi być wiele.

Głównymi źródłami przemocy wg M. Mamak - Zdareckiej są:

- wzorce zachowań – ofiary przemocy często stają się jej sprawcami;
- przemiany społeczno – ustrojowe w Polsce, narastająca frustracja, bezrobocie, pauperyzacja wielu rodzin, nieobecność rodziców, rozluźnienie więzi rodzinnych;
- mała wykrywalność i społeczne przyzwolenie na stosowanie przemocy domowej

Inne źródła zachowań agresywnych wymienia B. Krahe. Są to:

- agresywne sygnały otoczenia – agresja sprzyja bowiem negatywnemu pobudzeniu i frustracji;
- alkohol – jest on bezpośrednio lub przyczynowo związany za agresywne działania
- zatłoczenie, zagęszczenie i hałas.

Zaś K. Kmieciak-Baran jako podstawowe źródła przemocy domowej wymienia:

- brak mieszkania lub trudne warunki mieszkaniowe;
- niepokój o pracę;
- niskie zarobki;
- bezrobocie.

Przy omawianiu przyczyn przemocy należy zwrócić uwagę na wyniki badań, które przeprowadzili Brown, Cohen, Johnson i Salinger w USA w 1998 r. Dokonali oni pomiarów czynników ryzyka krzywdzenia w dzieciństwie. Uzyskane wyniki, tzw. „stosunek szans” pokazywały, ile razy wzrasta ryzyko krzywdzenia, jeżeli dany czynnik występuje. Zauważyli, że czynnikami które zwiększają ryzyko stosowania przemocy domowej są przede wszystkim:

- patriarchalny system wartości;
- akceptacja agresji interpersonalnej;
- niekorzystne warunki ekonomiczne;
- słabe umiejętności komunikacyjne członków rodziny;
- nierealistyczne oczekiwania rodziców wobec dzieci;
- zależność ekonomiczna;
- wiktyimizacja przemocy w dzieciństwie;
- dysfunkcjonalne doświadczenia.

3.4. Przemoc w rodzinie jako problem społeczny

Mianem problemu społecznego określa się zjawisko niekorzystne dla społeczności w której występuje, oceniane przez tą zbiorowość jako zagrażające, niebezpieczne, konieczne do wyeliminowania. Transformacja i rozwój polskiej gospodarki w ostatnich latach wiązały się z występowaniem szeregu negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych. Pojawiły się nowe problemy, nasiliły się inne, występujące dotychczas w ograniczonym zakresie. Wśród dominujących problemów społecznych występujących współcześnie w Polsce wymienia się przede wszystkim: bezrobocie, utrwalanie i rozszerzanie się ubóstwa, w tym ubóstwa dzieci, bezdomność, uzależnienia, przestępczość, przemoc. Problemy te wiążą się z wykluczeniem społecznym, dezintegracją społeczną, marginalizacją wielu wspólnot. Wśród wymienionych niekorzystnych zjawisk społecznych przemoc domowa jawi się jako jedna z ważniejszych kwestii, ponieważ swoim destrukcyjnym oddziaływaniem dotyka bezpośrednio najsłabsze i najmniej zaradne jednostki czy rodziny.

Koszty i skutki dotyczą bezpośrednio same ofiary, ale pośrednio całe społeczeństwo i państwo. Można tutaj mówić o szkodach psychicznych, w funkcjonowaniu w społeczeństwie i finansowych.

Poza fizycznymi obrażeniami długotrwałe stosowanie przemocy powoduje złożony pourazowy zespół stresu – złożony syndrom pourazowy. Każdy, kto doświadczył długotrwałego terroru (zakładnicy, jeńcy wojenni, więźniowie obozów koncentracyjnych, ofiary niektórych sekt religijnych, maltretowane kobiety, dzieci maltretowane fizycznie lub wykorzystywane seksualnie, ofiary zorganizowanego wyzysku seksualnego), cierpi na ową przewlekłą, poważną dezorganizację osobowości.

Zaburzenia mogą obejmować:

1. zmiany w sferze emocjonalnej, w tym:
  - uporczywa dysforia;
  - ustawiczne myśli samobójcze;
  - skłonność do samookaleczania;
  - wybuchowość lub skrajne hamowanie gniewu (może występować naprzemiennie);
  - kompulsywność lub skrajne zahamowania w sferze seksualnej (może występować naprzemiennie);
2. zmiany w świadomości, w tym:

- amnezja lub hipermnezja w związku z traumatycznymi przeżyciami;
  - przejściowe stany dysocjacji;
  - depersonalizacja/derealizacja;
  - ponowne przeżywanie zdarzeń traumatycznych w postaci objawów wtargnięcia;
3. zmiany w postrzeganiu siebie, w tym:
    - poczucie bezradności albo paraliżu inicjatywy;
    - wstyd, poczucie winy i samo obwinianie;
    - poczucie skalania albo napiętnowania (stygmatyzacji);
    - poczucie kompletnej odmienności od innych (może to być poczucie własnej wyjątkowości lub dotkliwej samotności, przekonanie o braku zrozumienia ze strony otoczenia albo zdehumanizowane poczucie tożsamości);
  4. zmiany w postrzeganiu prześladowcy, w tym:
    - obsesyjna koncentracja na związku z prześladowcą (łącznie z obmyślaniem zemsty);
    - nierealistyczne przypisywanie prześladowcy absolutnej władzy (uwaga: czasem ofiara bardziej realistycznie ocenia układ sił, niż klinicysta);
    - idealizacja albo paradoksalna wdzięczność;
    - poczucie, że związek z prześladowcą jest wyjątkowy albo metafizyczny;
    - akceptacja systemu przekonań lub racjonalizacja prześladowcy;
  5. Zmiany w relacjach z innymi, w tym:
    - izolowanie się i wycofanie;
    - zerwanie intymnych związków z innymi;
    - powtarzające się poszukiwanie wybawiciela (może występować na przemian z izolowaniem się i wycofaniem);
    - trwały brak zaufania;
    - nieskuteczne próby samobójcze;
  6. zmiany w systemie wartości:
    - utrata dającej otuchę wiary;
    - poczucie beznadziejności i rozpacz.

U ofiar przemocy zachodzą charakterystyczne zmiany osobowości, łącznie z upośledzeniem zdolności do wchodzenia w związki społeczne i deformację tożsamości. Osoby maltretowane w dzieciństwie borykają się z podobnymi problemami w sferze relacji i tożsamości; ponadto są szczególnie wrażliwe na powtarzający się uraz,

zarówno wynikający z ich osobowości, jak i spowodowany okolicznościami zewnętrznymi.

Finansowe skutki stosowania przemocy domowej są trudne do oszacowania. W Polsce nie są dostępne żadne zestawienia czy oszacowania strat. Natomiast w Wielkiej Brytanii naukowcy z Uniwersytetu w Leeds przeprowadzili takie badania w 2001r. W badaniu zastosowano metodologię wypracowaną przez brytyjskie ministerstwo spraw wewnętrznych (Home Office) dla analizy kosztów przestępstw.

Informacje dotyczące rozmiarów zjawiska przemocy w rodzinie czerpane są z rozmaitych źródeł, wśród których znajduje się badanie przeprowadzone przez brytyjskie ministerstwo spraw wewnętrznych w 2001 roku (Home Office British Crime Survey self-completion module on Domestic Violence, Sexual Assault and Stalking – BCS IPV). Badanie to dotyczyło nie tylko fizycznego wymiaru przemocy w rodzinie.

Uwzględnione zostały w nim także przypadki gwałtu, molestowania seksualnego i nękania ze strony najbliższych. Badaniem objęto zarówno przemoc wobec kobiet, jak i mężczyzn.

Sporządzone szacunki dotyczą Anglii i Walii i koncentrują się na roku 2001 r. oraz na trzech głównych rodzajach kosztów.

Pierwszy z nich to koszty związane z korzystaniem z rozmaitych świadczeń, najczęściej o charakterze publicznym. W niniejszym raporcie do tego rodzaju świadczeń zaliczone zostały: wymiar sprawiedliwości (w tym także policja), opieka zdrowotna (w tym także opieka w zakresie zdrowia psychicznego), pomoc społeczna, instytucje odpowiedzialne za mieszkalnictwo oraz postępowania cywilne.

Drugi rodzaj kosztów dotyczy strat w dochodach związanych z przerwami w pracy. Koszty te ponoszone są zarówno przez pracodawców, jak i ofiary przemocy. Znajdują także swoje odbicie w stratach dla całej gospodarki, których nie obejmuje niniejszy raport.

Trzeci rodzaj kosztów związany jest z ludzkim bólem i cierpieniem, jednak są one trudne do oszacowania. Trudno także szacować je tylko na podstawie wysokości wypłaconych zadośćuczynień.

Oszacowano, że całkowity koszt związany z przemocą w rodzinie, jaki ponoszą służby cywilne (wymiar sprawiedliwości, opieka zdrowotna i społeczna, organy odpowiedzialne za sprawy mieszkaniowe oraz postępowania cywilne) wynosi około 3.1 miliarda funtów szterlingów. Jednocześnie straty ponoszone przez krajową

gospodarkę wynoszą 2.7 miliarda funtów szterlingów. W sumie daje to ponad 5.7 miliardów funtów szterlingów rocznie (ponad 27 mld zł)

Zwrócono uwagę, że koszty przemocy w rodzinie ponoszone są w części przez państwo i szerokie rzesze społeczne, w części przez ofiary przemocy, w części zaś przez pracodawców. Państwo pokrywa koszt większości świadczeń, to jest 2, 9 miliarda funtów szterlingów, które przeznaczone są na wymiar sprawiedliwości, opiekę zdrowotną, pomoc społeczną, mieszkalnictwo oraz pomoc prawną w zakresie postępowania cywilnego.

Jednostki, będące ofiarami przemocy, ponoszą ogromne koszty emocjonalne, a także straty w dochodach związane z utratą pracy, koszty związane z postępowaniami cywilnymi, koszty zmiany miejsca zamieszkania i opieki zdrowotnej. W sumie wynoszą one około 19 miliardów funtów szterlingów. Straty w dochodach szacuje się na 2.7 miliarda funtów szterlingów, z czego połowę, to jest 1.3 miliarda funtów szterlingów, ponoszą pracodawcy.

Niniejsze szacunki mogą być postrzegane jako dość ostrożne, nie ma bowiem danych, które pozwoliłyby na dokonanie rzetelnych szacunków innego rodzaju kosztów, które, jak się przypuszcza, związane są z przemocą domową.

Wysokie koszty związane z przemocą w rodzinie pokazują, jak bardzo niszczące są skutki przemocy, które odczuwają zarówno jej bezpośrednie ofiary, jak i ogół społeczeństwa.

Przemoc w rodzinie ma daleko idące następstwa. Dzieje się tak z powodu zaangażowania publicznych środków pokrywanych z kieszeni wszystkich obywateli, strat w dochodach ponoszonych przez pracodawców, a także wpływu, jaki przemoc ta wywiera na swoje bezpośrednie ofiary. Uzmysłowanie powagi tych następstw i przedstawienie ich, jako kosztów może przyczynić się do wprowadzenia zmian w polityce społecznej, polegających na uznaniu dążenia do redukcji lub całkowitego wyeliminowania przemocy domowej za sprawę podstawowej wagi.

3.5. Mity i stereotypy dotyczące przemocy w rodzinie

Wokół przemocy domowej, a zwłaszcza wobec kobiet, narosło wiele mitów. Wszystkie one ciągle są zbudowane na błędnym przekonaniu, że ofiara jest jakoś predysponowana do tej roli lub sama w nią wchodzi. Rozpoznawanie i podważanie fałszywych twierdzeń i mitów na temat ofiar domowej przemocy jest ważne dla

lepszego rozumienia, dlaczego pojawia się przemoc, w jaki sposób wpływa to na ludzi oraz jak można jej zapobiec.

Tabela 2: Mity i prawda nt. przemocy domowej

Mit	Fakt
Ofiara przemocy to osoba mała, wątła, wynędzniała, strapiona, najczęściej kobieta, Posiada zwykle kilkoro dzieci, małe zdolności i możliwości zawodowe, a ekonomicznie jest zależna od swojego męża. Najczęściej jest biedna i pochodzi z grup mniejszościowych.	Ofiarami przemocy nie są tylko kobiety. Wiele z nich pochodzi z klasy średnio i dobrze zarabiających, posiadają często odpowiedni status, są wykształcone, są profesjonalistkami z własnymi osiągnięciami Nie wszystkie posiadają dzieci
Przemoc w rodzinie nie jest zjawiskiem częstym	Prawie jedna trzecia kobiet w pewnym okresie swojego życia staje się ofiarą przemocy w rodzinie. Dane te dotyczą zarówno przemocy fizycznej, psychicznej i seksualnej
Przemoc w rodzinie to sprawa prywatna. Nikt nie powinien się wtrącać do tego, w jaki sposób małżonkowie rozwiązują swoje problemy	Przemoc w rodzinie, czyli bicie, wykorzystywanie, zmuszanie do określonego zachowania, osób bliskich jest przestępstwem i istotnym problemem społecznym w naszym kraju.
Sprawcy przemocy w rodzinie działają pod wpływem alkoholu	Wielu mężczyzn stosujących przemoc robi to na trzeźwo, inni piją po to, aby bić. Uzależnienie od alkoholu nie zwalnia od odpowiedzialności
Przemoc w rodzinie występuje wyłącznie w rodzinach z marginesu społecznego.	Badania wykazują, że mężczyźni stosujący przemoc pochodzą z różnych grup zarówno robotniczych jak inteligentkich.
Bite kobiety akceptują przemoc	Zachowania, które są skutkiem przetrwania sytuacji przemocy niejednokrotnie kwalifikują je do błędnych diagnoz: osób, zaburzonych, szalonych, wariatek, bardzo roszczeniowych, takich, które nie wiedzą czego właściwie chcą. Czasami ich niezwykle zachowania, które pomagają im przeżyć w relacjach przemocy są interpretowane na ich niekorzyść przez pracowników służby zdrowia, opieki społecznej, policji czy wymiaru sprawiedliwości
Prawdopodobieństwo użycia przemocy ze strony obcego mężczyzny jest większe niż ze strony własnego męża / partnera.	Przemoc w rodzinie jest zjawiskiem częstszym niż ta, na jaką jesteśmy narażeni na ulicy, w barze lub miejscu pracy. Przemoc wobec kobiet w rodzinie stanowi jedną czwartą wszystkich zgłoszonych organom ścigania aktów przemocy
Wierzenia religijne mogą powstrzymać przemoc.	Badania pokazują, że przekonania religijne nie chronią przed przemocą. Wiara pomaga jedynie w cierpieniu i jest pocieszeniem.
Mężczyźni, którzy biją swoje żony są chyba psychopatami	Nie ma bezpośredniego związku pomiędzy przemocą w rodzinie, a chorobą psychiczną.
To był jednorazowy incydent, który się więcej nie powtórzy	Przemoc domowa rzadko jest jednorazowym incydentem. Zazwyczaj jest tylko pierwszym ogniwem w łańcuchu nasilającej się przemocy. Policja zwykle jest wzywana w sytuacjach ekstremalnych, gdy przemoc ma już długą historię.
Przemoc w rodzinie jest wynikiem chwilowej utraty samokontroli	Większość sprawców planuje swoje działania. Kiedy biją starają się to robić tak, aby nie zostawiać śladów
Kobieta musiała chyba zasłużyć sobie na przemoc	Nikt nie „zasługuje” na bicie i znieważanie
Sprawca był pod wpływem alkoholu / narkotyków / w depresji / w stresie / nie był sobą.	Sprawcy używają różnych argumentów, aby usprawiedliwić popełnione przez siebie przestępstwo. Nic nie usprawiedliwia gwałtu czy przemocy.
Bite kobiety przecież mogą zawsze opuścić dom	W społeczeństwie, w którym kobieta od wczesnej młodości jest indoktrynowana społecznymi normami zawierającymi takie przepisy jak np. wiara w to, że miłość i małżeństwo są najważniejszymi sprawami dla jej samorealizacji, jest niemożliwym oczekiwanie, że kobieta opuści swój dom w chwili, gdy przemoc osiągnie zbyt wielkie rozmiary. Policja może ochronić kobietę przed bijącym ją mężem. Bardzo niewielki odsetek kobiet dzwoni na policję, a te, które dzwonią często nie uzyskują odpowiedniej interwencji. Po wyjściu policjantów, przy których sprawca często zachowuje się odpowiednio, agresja narasta.

4. Diagnoza przemocy w rodzinie w mieście Przemyśl

4.1 Cel i przedmiot badań

W literaturze przedmiotu cel badań definiowany jako zamierzony do osiągnięcia efekt. Cel powinien być jasny, konkretny i realny (możliwy do osiągnięcia).

Celem przeprowadzonych badań było poznanie zakresu występowania przemocy w rodzinie w Przemyślu.

Pozyskanie tej wiedzy jest istotne z punktu widzenia realizacji zadań Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przemyślu. Ośrodek realizuje bowiem działania z zakresu pomocy osobom doświadczającym przemocy, współpracuje także z instytucjami, które realizują działania profilaktyczne.

Przedmiotem badań było doświadczenie przemocy przez mieszkańców Przemyśla oraz ich wiedza i przekonania na temat tego zjawiska.

4.2 Problemy badawcze i hipotezy badawcze

Problemy badawcze to pytania, na które odpowiedzi ma udzielić badanie. Określają one braki lub luki w wiedzy naukowej na dany temat.

Problemem głównym badań w prezentowanej pracy było pytanie:
Jaki jest zakres występowania przemocy domowej w mieście Przemyśl?

Z problemu głównego wynikają problemy szczegółowe:

1. Czy mieszkańcy Przemyśla czują się bezpiecznie w swoich domach?
2. Jakie formy przemocy obserwują w swoim otoczeniu mieszkańcy Przemyśla?
3. Czy mieszkańcy Przemyśla posiadają wiedzę na temat instytucji, których zadaniem jest pomoc ofiarom przemocy?
4. Jakie są przekonania mieszkańców Przemyśla na temat przemocy w rodzinie?

Prawdopodobną odpowiedzią na pytania zawarte w problemach badawczych są hipotezy badawcze. Są one przypuszczeniem, wymagają więc weryfikacji w toku badań.

W przypadku badań diagnostycznych, których celem jest opis lub charakterystyka zjawisk, formułowanie hipotez nie jest nieuzasadnione. Celem badań jest bowiem odpowiedź na pytanie „jak się rzeczy mają” lub „jak jest”. Problemy badawcze uznać można wówczas za pytania otwarte.

4.3 Metody, techniki i narzędzia badawcze

W języku potocznym pojęcie metody jest rozumiane jako sposób wykonania jakiejś czynności lub sposób osiągnięcia celu. W terminologii naukowej metoda to zasada lub reguła dotarcia do rzeczywistości lub analizy uzyskanych materiałów badawczych. Na określoną metodę zazwyczaj składają się spójne pod względem logicznym i funkcjonalnym zasady i reguły.

Wybór metody badawczej zależy od dyscypliny naukowej w ramach której będą one prowadzone, przedmiotu badań oraz ich celu. Musi być jasna, jednoznaczna, skuteczna, ukierunkowana, niezawodna i ekonomiczna.

Od metod należy odróżnić techniki badawcze, które są konkretnymi środkami działania lub konkretnymi dyrektywami posługiwania się tymi środkami. Technika badawcza jest realizowana przy pomocy narzędzi badawczych – konkretnych przedmiotów.

Problematyka badań przesądziła o wyborze metody, techniki i narzędzia badawczego. Badania zrealizowano metodą badań sondażowych, techniką ankiety przy wykorzystaniu specjalnie opracowanego kwestionariusza ankiety.

Ankieta, przy pomocy której przeprowadzono badanie składała się z 18 pytań, z których 6 były pytaniami zamkniętymi, 3 półotwartymi, a 2 otwartymi. Dodatkowo jedno pytanie zamknięte (nr 11) pełniło rolę pytania filtrującego. Większość pytań była pytaniami jednokrotnego wyboru, jedynie w pytaniach nr 8, 16, 17 i 18 respondenci mogli zaznaczyć dowolną ilość odpowiedzi (informacja taka została umieszczona obok danego pytania). Ankieta zawierała także pytania metryczkowe dotyczące cech społeczno - demograficznych badanej grupy.

Konstruując ankietę jej autor celowo zrezygnował z określenia „przemoc w rodzinie” na rzecz „przemocy w domu”, aby skojarzenia, jakie zostaną wywołane, były ukierunkowane na miejsce (dom), a nie na relacje czy pokrewieństwo z konkretnymi osobami.

4.4 Przebieg badań i opis terenu badań

Badania zostały przeprowadzone w październiku 2021 r. w Przemyślu wśród pełnoletnich mieszkańców miasta. Ze względu na stan epidemii zrealizowano je

poprzez kanał internetowy oraz w wersji tradycyjnej, przy wykorzystaniu kwestionariuszy papierowych.

Link do ankiety umieszczono na stronie internetowej Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Przemyślu oraz na stronach internetowych instytucji, których przedstawiciele współpracują w ramach Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Przemyślu. Kwestionariusze papierowe rozprowadzono wśród klientów MOPS w Przemyślu, którzy w okresie badania odwiedzili Ośrodek. Łącznie w badaniu wzięło udział 122 osoby, wszystkie wypełnione kwestionariusze po wstępnej weryfikacji zostały dopuszczone do dalszej analizy.

Przemyśl jest miastem na prawach powiatu leżącym nad rzeką San w południowo - wschodniej Polsce w województwie podkarpackim. Na dzień 31.12.2020 r. liczył 59 779 mieszkańców. Zadania gminy i powiatu z zakresu pomocy społecznej realizuje Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przemyślu, w którego strukturach działa Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Liczbę sporządzonych Niebieskich Kart, liczbę rodzin, w których występuje problem przemocy w rodzinie i liczbę osób dotkniętych przemocą w rodzinie za lata 2017- 2021 zestawia tabela nr 3.

Tabela 3. Liczba sporządzonych Niebieskich Kart, liczba rodzin, w których występuje problem przemocy w rodzinie i liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie za lata 2017- 2021

Rok	Liczba porządzonych NK	Liczba rodzin, w których występuje problem przemocy w rodzinie	Liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie
2017	163	193	425
2018	142	237	533
2019	100	193	422
2020	72	151	324
2021	111	163	327
łącznie	588	937	2031
średnia roczna	117,6	187,4	406,2

Źródło: dane udostępnione przez Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Przemyślu.

Łącznie w latach 2017-2021 do Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Przemyślu wpłynęło 588 formularzy NK, daje to średnio każdego roku 115,2 kart. Najmniej NK wpłynęło w latach 2020, co

można wiązać z sytuacją pandemii. Każdego roku w tym okresie przemocą w rodzinie dotkniętych było od 151 do 237 rodzin, średnio 187,4 rodzin, a średnio 406,2 osób doświadczało przemocy w rodzinie.

4.5 Opis badanej grupy

W badaniu uczestniczyło 122 osoby, wszystkie w dniu badania mieszkały na terenie Przemyśla.

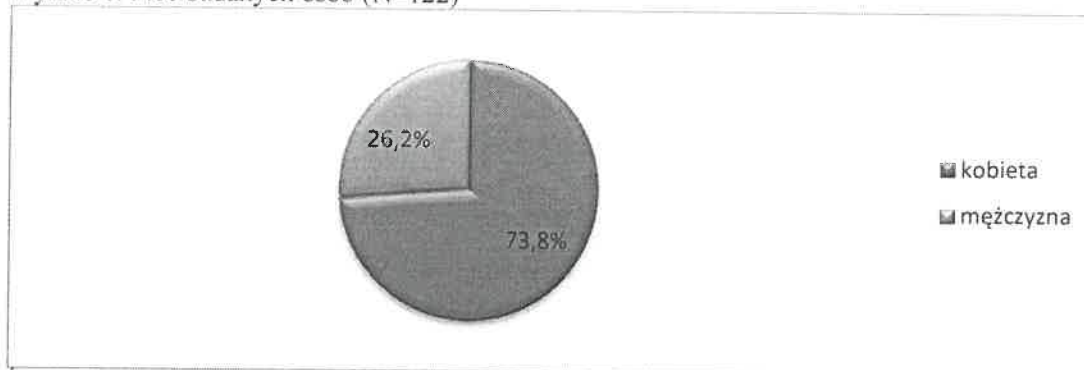
Płeć badanych osób zestawia tabela nr 4 i wykres nr 1.

Tabela 4. Płeć badanych osób (N=122)

	liczba	procent
kobieta	90	73,8%
mężczyzna	32	26,2%
razem	122	100,0%

Źródło: badania własne

Wykres 1. Płeć badanych osób (N=122)

Źródło: badania własne

W badanej grupie 73,8% (90 osób) stanowiły kobiety, a 26,2% (32 osoby) – mężczyźni.

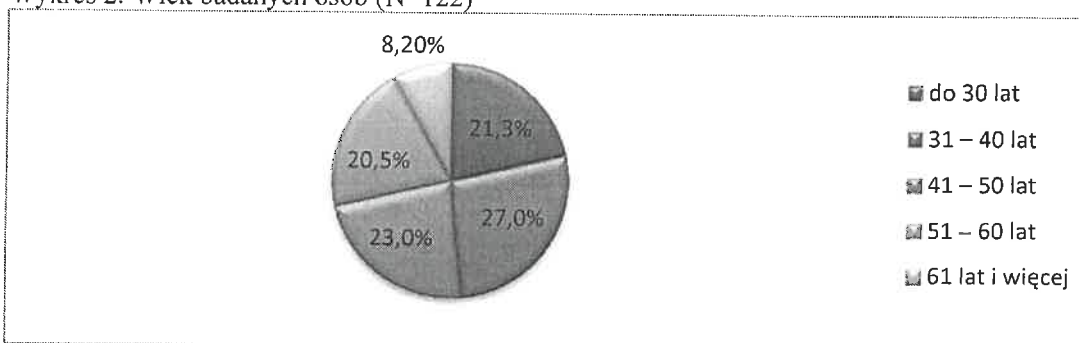
Wiek badanych osób i statystyki opisowe zestawia tabela nr 5 i wykres nr 2.

Tabela 5. Wiek badanych osób i statystyki opisowe (N=122)

	liczba	procent
do 30 lat	26	21,3%
31 – 40 lat	33	27,0%
41 – 50 lat	28	23,0%
51 – 60 lat	25	20,5%
61 lat i więcej	10	8,2%
razem	122	100,0%
średnia		41,9
mediana		41
odchylenie standardowe		12,3
minimum		18
maksimum		66
rozstęp		48

Źródło: badania własne

Wykres 2. Wiek badanych osób (N=122)

Źródło: badania własne

Wiek badanych osób mieścił się w zakresie od 18 do 66 lat. Osób w wieku do 30 lat było 21,3% (26 osób), w wieku od 31 do 40 lat – 27% (33 osoby), w wieku od 41 do 50 lat – 23% (28 osób), w wieku 51 – 60 lat – 20,5% (25 osób), a w wieku 61 lat i więcej – 8,2% (10 osób). Średnia wieku w badanej grupie wynosiła $\bar{x}=41,9$, mediana $Me=41$, odchylenie standardowe $s=12,3$.

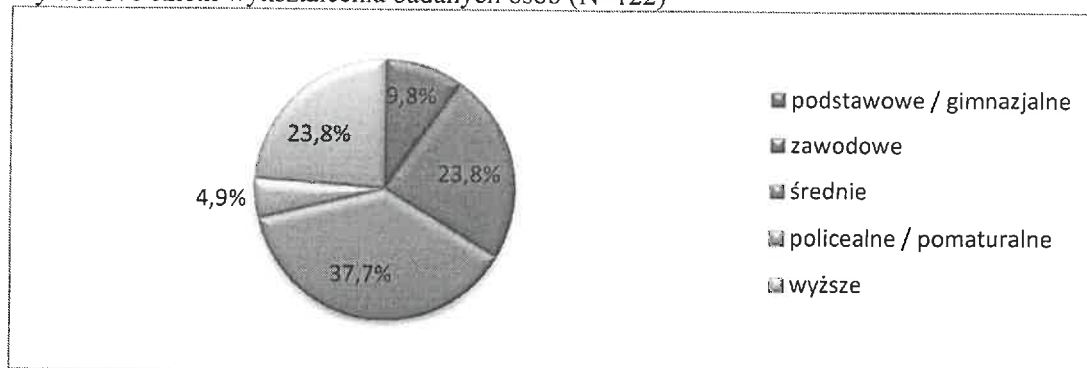
Poziom wykształcenia badanych osób zestawia tabela nr 6 i wykres nr 3.

Tabela 6. Poziom wykształcenia badanych osób (N=122)

	liczba	procent
podstawowe / gimnazjalne	12	9,8%
zawodowe	29	23,8%
średnie	46	37,7%
policealne / pomaturalne	6	4,9%
wyższe	29	23,8%
razem	122	100,0%

Źródło: badania własne

Wykres 3. Poziom wykształcenia badanych osób (N=122)

Źródło: badania własne

Wśród badanych 9,8% (12 osób) posiadało wykształcenie podstawowe lub gimnazjalne, 23,9% (29 osób) zawodowe, 37,7% (46 osób) – średnie, 4,9% (6 osób) policealne lub pomaturalne, a 23,8% (29 osób) – wyższe.

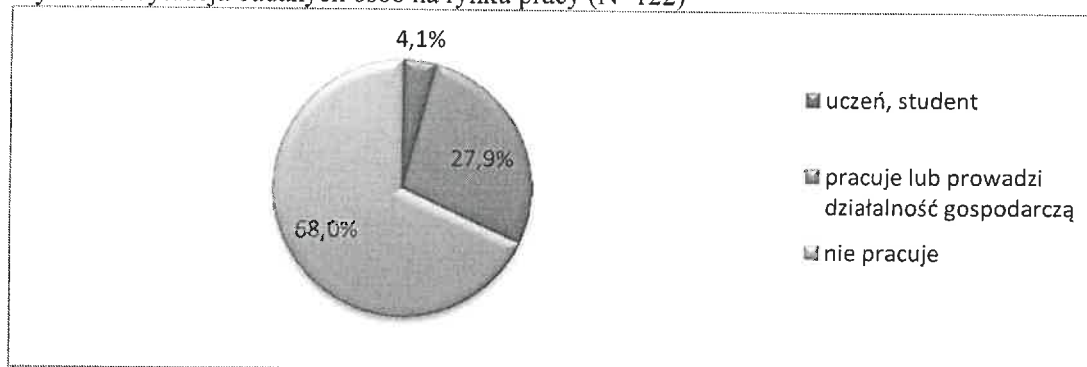
Sytuację badanych osób na rynku pracy zestawia tabela nr 7 i wykres nr 4.

Tabela 7. Sytuacja badanych osób na rynku pracy (N=122)

	liczba	procent
uczeń, student	5	4,1%
pracuje lub prowadzi działalność gospodarczą	34	27,9%
nie pracuje	83	68,4%
razem	122	100,0%

Źródło: badania własne

Wykres 4. Sytuacja badanych osób na rynku pracy (N=122)

Źródło: badania własne

Ponad połowę badanej grupy stanowiły osoby niepracujące (68%, 83 osoby), 27,9% (34 osoby) pozostawało w zatrudnieniu lub prowadziło działalność gospodarczą, a 4,1% (5 osób) kontynuowało naukę.

Główne źródło utrzymania badanych osób zestawia tabela nr 8 i wykres nr 5.

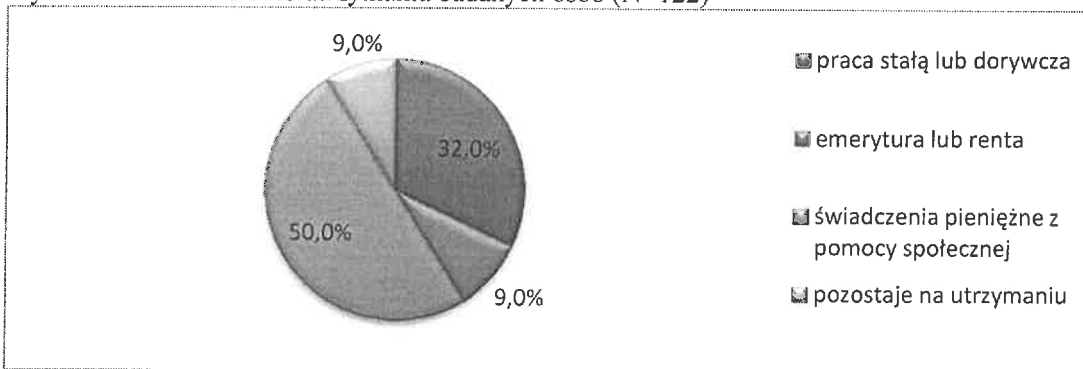

Tabela 8. Główne źródło utrzymania badanych osób (N=122)

	liczba	procent
praca stałą lub dorywcza	39	32,0%
emerytura lub renta	11	9,0%
świadczenia pieniężne z pomocy społecznej	61	50,0%
pozostaje na utrzymaniu	11	9,0%
razem	122	100,0%

Źródło: badania własne

Wykres 5. Główne źródło utrzymania badanych osób (N=122)

Źródło: badania własne

Głównym źródłem utrzymania połowy badanych (50%, 61 osób) były świadczenia pieniężne z pomocy społecznej, dla 32% (39 osób) były to dochody z pracy stałej lub dorywczej. 9 % (11 osób) pobierało emeryturę lub rentę, tyle samo pozostawało na utrzymaniu innych osób.

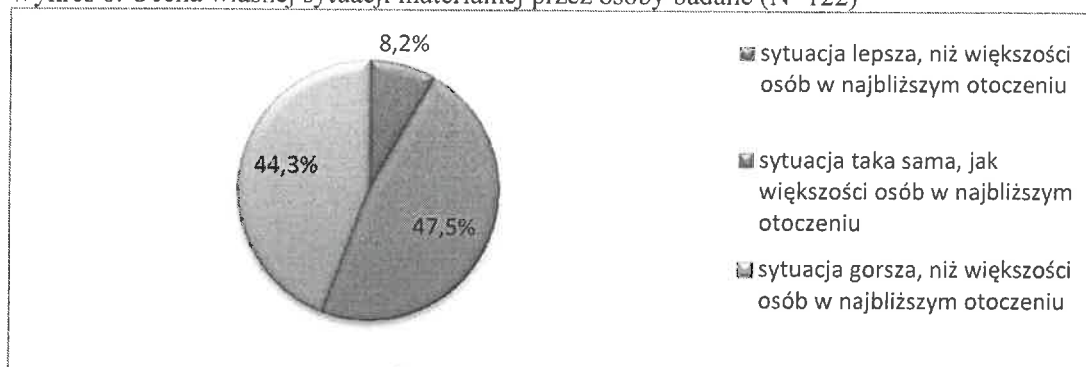
Ocenę własnej sytuacji materialnej przez osoby badane zestawia tabela nr 9 i wykres nr 6.

Tabela 9. Ocena własnej sytuacji materialnej przez osoby badane (N=122)

	liczba	procent
sytuacja lepsza, niż większości osób w najbliższym otoczeniu	10	8,2%
sytuacja taka sama, jak większości osób w najbliższym otoczeniu	58	47,5%
sytuacja gorsza, niż większości osób w najbliższym otoczeniu	54	44,3%
razem	122	100,0%

Źródło: badania własne

Wykres 6. Ocena własnej sytuacji materialnej przez osoby badane (N=122)

Zródło: badania własne

Oceniając własną sytuację materialną 47,5% badanych (58 osób) uważało, że jest ona taka sama, jak większości osób z ich otoczenia, 44,3% (54 osoby), że jest ona gorsza, a 8,2% (10 osób), że jest lepsza.

4.6 Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców Przemysła

Odpowiedzi badanych osób na pytanie „Jak bezpiecznie w skali od 1 do 5, czuje się Pani/Pan w swoim domu?” zestawia tabela nr 8 i wykres nr 7.

Odpowiedzi badanych osób na pytanie „Co według Pani / Pana jest przemocą?” zestawia tabela nr 10 i wykres nr 7.

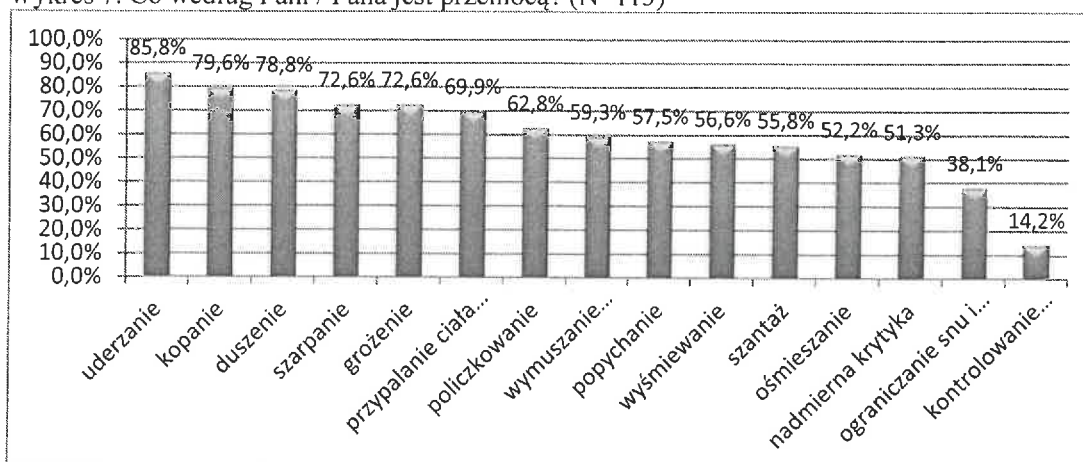
Tabela 10. Co według Pani / Pana jest przemocą? (N=113)

	liczba	procent
uderzanie	97	85,8%
kopanie	90	79,6%
duszenie	89	78,8%
szarpanie	82	72,6%
grożenie	82	72,6%
przypalanie ciała przedmiotami	79	69,9%
policzkowanie	71	62,8%
wymuszanie współżycia seksualnego	67	59,3%
popychanie	65	57,5%
wyśmiewanie	64	56,6%
szantaż	63	55,8%
ośmieszanie	59	52,2%
nadmierna krytyka	58	51,3%
ograniczanie snu i pożywienia	43	38,1%
kontrolowanie finansów	16	14,2%

Zródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

Wykres 7. Co według Pani / Pana jest przemocą? (N=113)

Zródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

Osoby badane odpowiadając, co według nich jest przemocą, najczęściej wskazywały na uderzanie (85,8%, 97 osób), kopanie (79,6%, 90 osób), duszenie (78,8%, 89 osób), szarpanie i grożenie (po 72,6%, 82 osoby) i przypalanie ciała przedmiotami (69,9%, 79 osób). Mniej, niż 2/3 osób badanych wskazała na policzkowanie (62,8%, 71 osób), wymuszanie współżycia seksualnego (59,3%, 67 osób), popychanie (57,5%, 65 osób), wyśmiewanie (56,6%, 64 osoby), szantaż (55,8%, 623 osoby), ośmieszanie (52,2%, 59 osób) i nadmierną krytykę (51,3%, 58 osób). Najrzadziej wskazywano na ograniczanie snu i pożywienia (38,1%, 43 osoby) i kontrolowanie finansów (14,2%, 16 osób).

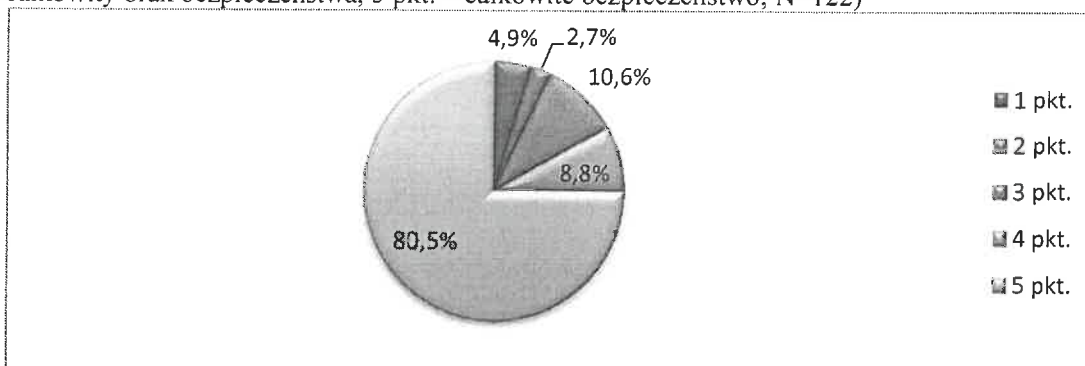
Odpowiedzi badanych osób na pytanie „Jak bezpiecznie, w skali od 1 do 5, czuje się Pani/Pan w swoim domu?” oraz statystyki opisowe zestawia tabela nr 11 i wykres nr 8.

Tabela 11. Jak bezpiecznie w skali od 1 do 5, czuje się Pani/Pan w swoim domu? (N=122)

Skala od 1 pkt. do 5 pkt.:	liczba	procent
1 pkt. – całkowity brak bezpieczeństwa		
5 pkt. – całkowite bezpieczeństwo		
1 pkt.	6	4,9%
2 pkt.	3	2,7%
3 pkt.	12	10,6%
4 pkt.	10	8,8%
5 pkt.	91	80,5%
razem	122	100,0%
średnia		4,6
odchylenie standardowe		1,1

Zródło: badania własne

Wykres 8. Jak bezpiecznie w skali od 1 do 5, czuje się Pani/Pan w swoim domu? (1 pkt. – całkowity brak bezpieczeństwa, 5 pkt. – całkowite bezpieczeństwo; N=122)

Źródło: badania własne

Zdecydowana większość badanych uważała, że czuje się w swoich domach bezpiecznie (4 pkt., 8,8%, 10 osób) lub całkowicie bezpiecznie (5 pkt., 80,5%, 91 osób). Brak bezpieczeństwa odczuwało mniej, niż 1/10 badanych: w skali od 1 do 5 na 2 pkt. wskazało 2,7% (3 osoby), a na 1 pkt. – 4,9% (6 osób). Średnia ocena wyniosła $\bar{x} = 4,6$ przy odchyleniu standardowym $s = 1,1$.

4.7 Formy przemocy, które obserwują w swoim otoczeniu mieszkańcy Przemysła

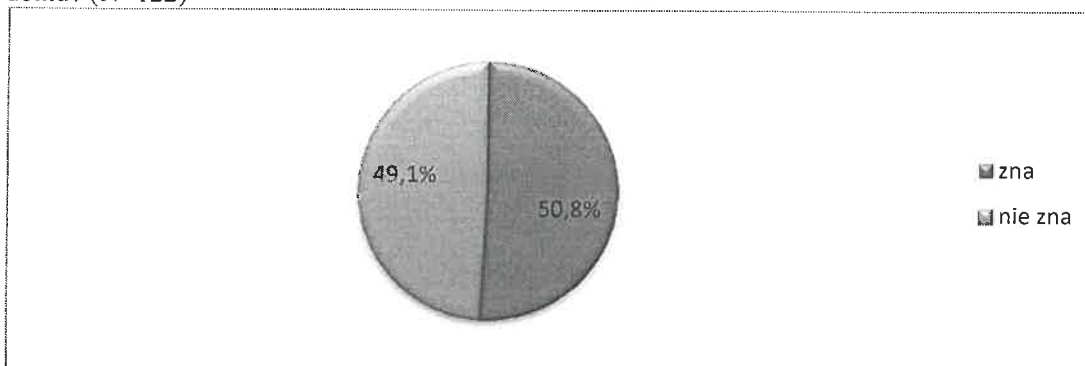
Odpowiedzi na pytanie „Czy zna Pani/Pan osoby, które doświadczały lub doświadczają przemocy w swoim domu?” zestawia tabela nr 12 i wykres nr 9.

Tabela 12. Czy zna Pani/Pan osoby, które doświadczały lub doświadczają przemocy w swoim domu? (N=122)

	liczba	procent
zna	62	50,8%
nie zna	60	49,1%
razem	122	100,0%

Źródło: badania własne

Wykres 9. Czy zna Pani/Pan osoby, które doświadczały lub doświadczają przemocy w swoim domu? (N=122)

Zródło: badania własne

Nieco ponad połowa badanych (50,8%, 62 osoby) przyznała, że zna osoby, które aktualnie lub w przeszłości doświadczały przemocy w swoim domu. Osób takich nie znało 49,1% (60 osób).

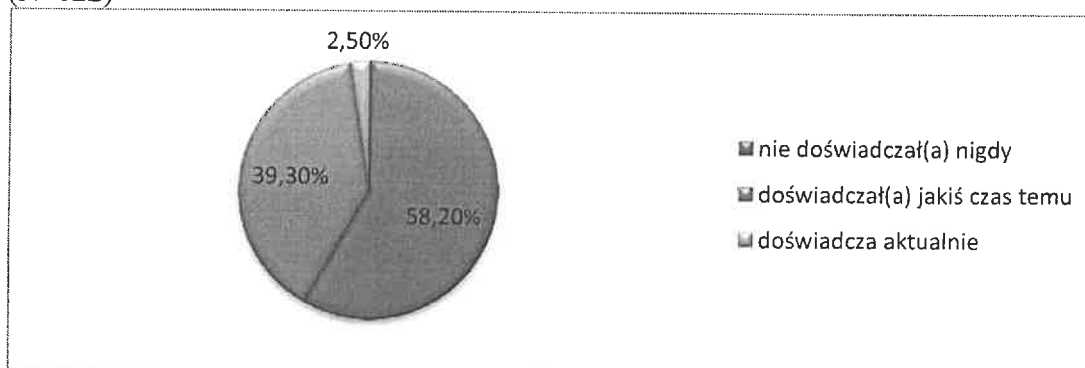
Odpowiedzi na pytanie „Czy kiedykolwiek doświadczał(a) Pani/Pan przemocy w swoim domu?” zestawia tabela nr 13 i wykres nr 10.

Tabela 13. Czy kiedykolwiek doświadczał(a) Pani/Pan przemocy w swoim domu? (N=122)

	liczba	procent
nie doświadczał(a) nigdy	71	58,2%
doświadczał(a) jakiś czas temu	48	39,3%
doświadcza aktualnie	3	2,5%
razem	122	100,0%

Zródło: badania własne

Wykres 10. Czy kiedykolwiek doświadczał(a) Pani/Pan przemocy w swoim domu? (N=122)

Zródło: badania własne

W badanej grupie 41,8% (51 osób) przyznało, że kiedykolwiek doświadczało przemocy w swoim domu: w przeszłości 39,3% (48 osób), a aktualnie 2,5% (3 osoby).

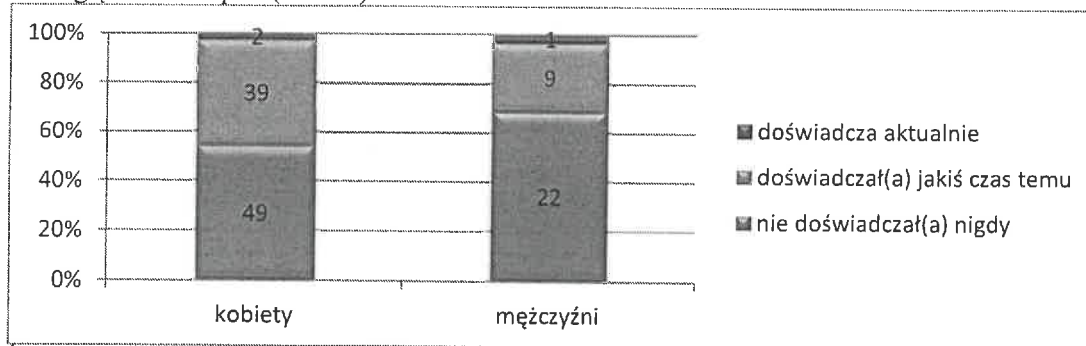
Odpowiedzi na pytanie „Czy kiedykolwiek doświadczał(a) Pani/Pan przemocy w swoim domu?” z uwzględnieniem płci zestawia tabela nr 14 i wykres nr 11.

Tabela 14. „Czy kiedykolwiek doświadczał(a) Pani/Pan przemocy w swoim domu?” z uwzględnieniem płci (N=122)

	kobieta		mężczyzna		razem	
	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
nie doświadczał(a) nigdy	49	54,4%	22	68,8%	71	58,2%
doświadczał(a) jakiś czas temu	39	43,3%	9	28,1%	48	39,3%
doświadcza aktualnie	2	2,2%	1	3,1%	3	2,5%
razem	90	100,0%	32	100,0%	122	100,0%

Źródło: badania własne

Wykres 11. „Czy kiedykolwiek doświadczał(a) Pani/Pan przemocy w swoim domu?” z uwzględnieniem płci (N=122)

Źródło: badania własne

Wśród badanych kobiet 54,4% (49 kobiet) nigdy nie doświadczało przemocy w domu, 43,3% (39 kobiet) doświadczało jej jakiś czas temu, a 2,2% (2 kobiety) doświadcza jej aktualnie. Wśród mężczyzn 68,8% (22 mężczyzn) nigdy nie doświadczało przemocy w swoim domu, 28,1% (9 mężczyzn) doświadczało jej w przeszłości, a 3,1% (1 osoba) doświadcza jej aktualnie.

Odpowiedzi na pytanie „Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, to z czyjej strony?” zestawia tabela nr 15 i wykres nr 12.

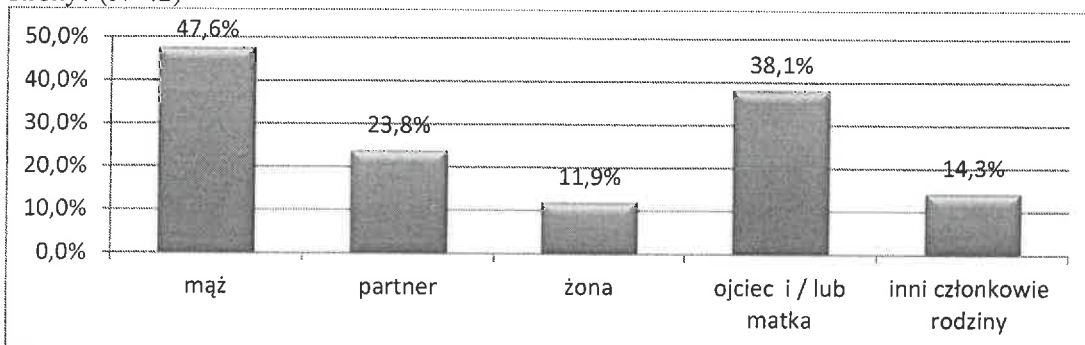
Tabela 15. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, to z czyjej strony? (N=42)

	liczba	procent
mąż	20	47,6%
partner	10	23,8%
żona	5	11,9%
ojciec i / lub matka	16	38,1%
inni członkowie rodziny	6	14,3%

Źródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

Wykres 12. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, to z czyjej strony? (N=42)

Zródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

Osoby uczestniczące w badaniu wskazując osoby, ze strony których doświadczały lub doświadczenia przemocy w domu, wymieniały męża (47,6%, 20 osób), partnera (23,8%, 10 osób), żonę (11,9%, 5 osób), ojca i/lub matkę (38,1%, 16 osób) oraz innych członków rodziny (14,3%, 6 osób). Wśród 46 osób, które odpowiedziały na to pytanie, 19,6% (9 osób) wskazało na więcej, niż jedną osobę stosującą wobec nich przemoc.

Odpowiedzi na pytanie „Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, to jak się ona przejawia(ła)?” zestawia tabela nr 16 i wykres nr 13.

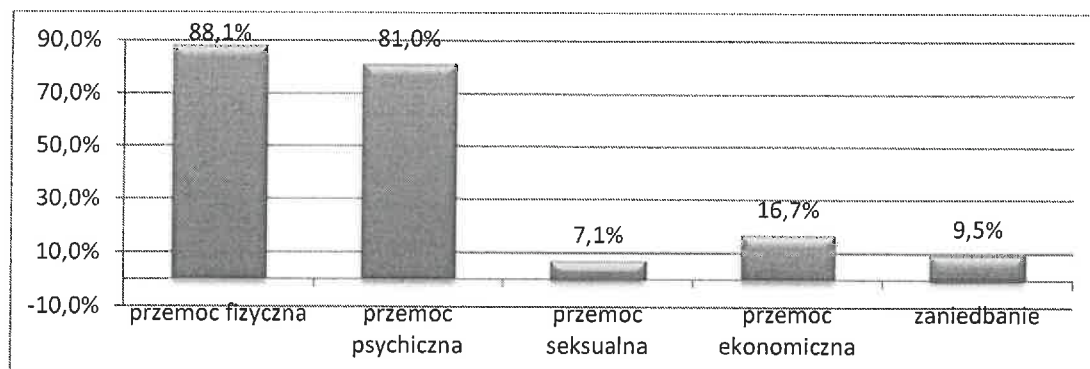
Tabela 16. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, to jak się ona przejawia(ła)? (N=42)

	liczba	procent
Przemoc fizyczna (wymieniano: bicie, kopanie, szarpanie, wykręcanie rąk, polewanie wrzątkiem, picie przedmiotami)	37	88,1%
Przemoc psychiczna (wymieniano: ośmieszanie, awantury, niepokojenie, wyzwiska, obrażanie, poniżanie, nadmierna krytykę, wmawianie choroby psychicznej, nierealistyczne wymagania, straszenie, grożenie, ograniczanie dostępu do jedzenia, zmuszanie do jedzenia)	34	81,0%
Przemoc seksualna (wskazywano: gwałt, zmuszanie do współżycia)	3	7,1%
Przemoc ekonomiczna (wymieniano: ograniczanie dostępu do pieniędzy, odbieranie pieniędzy, niszczenie własności)	7	16,7%
Zaniedbanie (wymieniano: zaniedbania związane z nadużywaniem alkoholu)	4	9,5%

Zródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

Wykres 13. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, to jak się ona przejawia(ła)? (N=42)

Źródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

Zdecydowana większość z osób badanych, które doświadczały przemocy w domu, doświadczała przemocy fizycznej (88,1%, 37 osób) lub psychicznej (81,0%, 34 osoby). Rzadziej respondenci wskazywali na przemoc ekonomiczną (16,7%, 7 osób), zaniedbanie (9,5%, 4 osoby) i przemoc seksualną (7,1%, 3 osoby).

4.6 Wiedza mieszkańców Przemysła na temat instytucji, których zadaniem jest pomoc osobom doświadczającym przemocy

Odpowiedzi na pytanie „Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, to komu Pani / Pan o tym mówił(a)?” zestawia tabela nr 17 i wykres nr 14.

Tabela 17. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, to komu Pani / Pan o tym mówił(a)? (N=42)

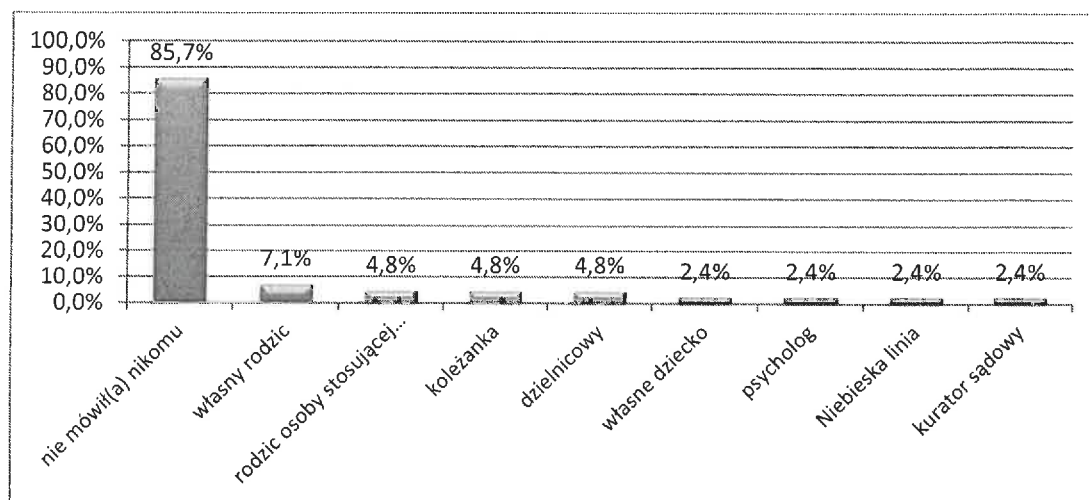
	liczba	procent
nie mówił(a) nikomu	36	85,7%
mówił(a):	6	14,3%
w tym:		
własny rodzic	3	7,1%
rodzic osoby stosującej przemoc	2	4,8%
koleżanka	2	4,8%
dzielnicowy	2	4,8%
własne dziecko	1	2,4%
psycholog	1	2,4%
Niebieska linia	1	2,4%
kurator sądowy	1	2,4%

Źródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

Wykres 14. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, to komu Pani / Pan o tym mówił(a)? (N=42)

Źródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

Wśród badanych, którzy doświadczyli przemocy w domu, zdecydowana większość (85,7%, 36 osób) nie zgłaszała nikomu tego faktu. Wśród pozostałych 7,1% (3 osoby) mówiło o tym własnemu rodzicowi, po 4,8% (po 2 osoby) rodzicowi osoby stosującej przemoc, dzielnicowemu i koleżance, po 2,4% (po 1 osobie) własnemu dziecku, psychologowi, kuratorowi sądowemu lub podczas kontaktu z telefonem zaufania Niebieska linia.

Odpowiedzi na pytanie „Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, do kogo zwracał(a) się Pani / Pan i pomoc?” zestawia tabela nr 18 i wykres nr 15.

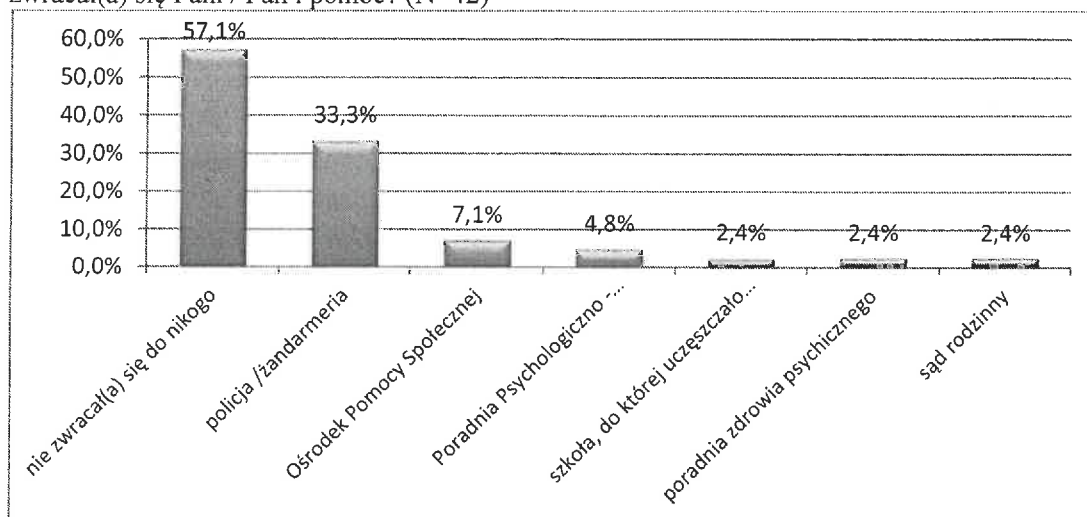
Tabela 18. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, do kogo zwracał(a) się Pani / Pan i pomoc? (N=42)

	liczba	procent
nie zwracał(a) się do nikogo	24	57,1%
zwracał(a) się:	18	42,9%
w tym:		
policja /żandarmeria	14	33,3%
ośrodek pomocy społecznej	3	7,1%
Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna	2	4,8%
szkoła, do której uczęszczało dziecko	1	2,4%
poradnia zdrowia psychicznego	1	2,4%
sąd rodzinny	1	2,4%

Źródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

Wykres 15. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, do kogo zwracał(a) się Pani / Pan i pomoc? (N=42)

Zródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

Wśród osób doświadczających przemocy w domu, które uczestniczyły w badaniu, ponad połowa z nich (57,1%, 24 osoby) nie zwracała się do nikogo o pomoc. Wśród pozostałych 33,3% (14 osób) zwróciło się o pomoc do policji lub żandarmerii wojskowej, 7,1% (3 osoby) do Ośrodka Pomocy Społecznej, 4,8% (2 osoby) do Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej, po 2,4% (po 1 osobie) do szkoły, do której uczęszczało dziecko, poradni zdrowia psychicznego lub sadu rodzinnego.

Odpowiedzi na pytanie „Do kogo lub gdzie warto zwrócić się o pomoc w sytuacji przemocy w domu?” zestawia tabela nr 19 i wykres nr 16.

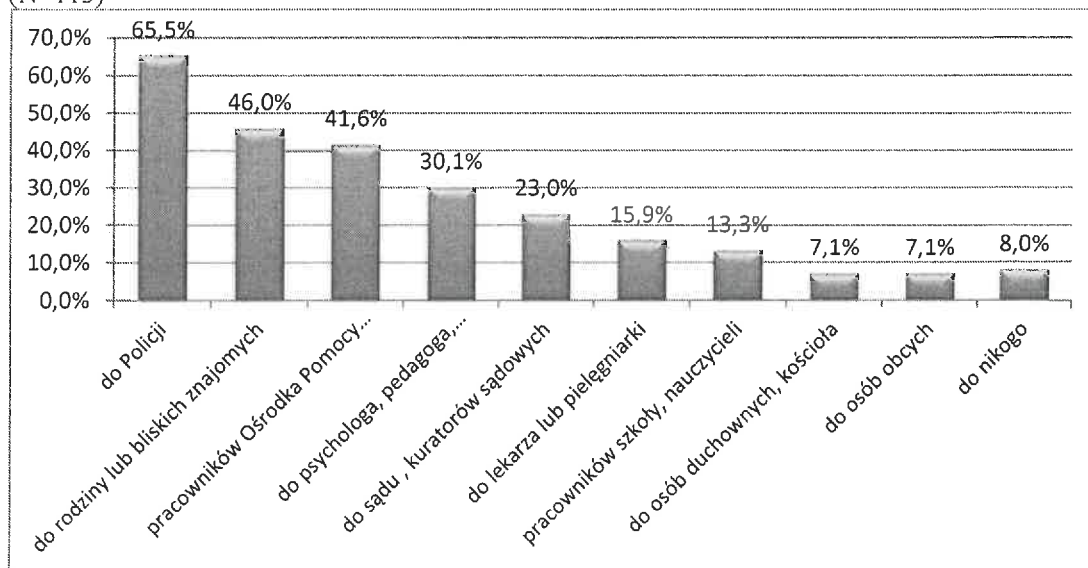
Tabela 19. Do kogo lub gdzie warto zwrócić się o pomoc w sytuacji przemocy w domu? (N=113)

	liczba	procent
do Policji	74	65,50%
do rodziny lub bliskich znajomych	52	46,00%
pracowników Ośrodka Pomocy Społecznej	47	41,60%
do psychologa, pedagoga, terapeuty	34	30,10%
do sądu , kuratorów sądowych	26	23,00%
do lekarza lub pielęgniarki	18	15,90%
pracowników szkoły, nauczycieli	15	13,30%
do osób duchownych, kościoła	8	7,10%
do osób obcych	8	7,10%
do nikogo	9	8,0%

Zródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

Wykres 16. Do kogo lub gdzie warto zwrócić się o pomoc w sytuacji przemocy w domu? (N=113)

Źródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

W opinii osób uczestniczących w badaniu, w sytuacji przemocy w domu warto zwrócić się przede wszystkim do Policji (65,5%, 74 osoby). Mniej, niż połowa respondentów wskazywała na rodzinę lub bliskich znajomych (46%, 52 osoby) i pracowników Ośrodka Pomocy Społecznej (41,6%, 47 osób). Rzadziej, niż co trzeci respondent wskazywał na psychologów, pedagogów i terapeutów (30,1%, 34 osoby) a także pracowników sądu lub kuratorów (23%, 26 osób). Tylko nieliczni uważali, że po pomoc w takiej sytuacji warto zwrócić się do lekarza lub pielęgniarki (15,9%, 18 osób), pracowników szkoły lub nauczycieli (13,3%, 15 osób), osób duchownych lub obcych (po 7,1%, po 8 osób). 8% badanych (9 osób) twierdziło wprost, że do nikogo nie warto zwracać się o pomoc w tej sprawie.

4.7 Przekonania mieszkańców Przemyśla na temat przemocy w rodzinie

Odpowiedzi na pytanie „W jakich rodzinach, Pani/Pana zdaniem, występuje przemoc?” zestawia tabela nr 20 i wykres nr 17.

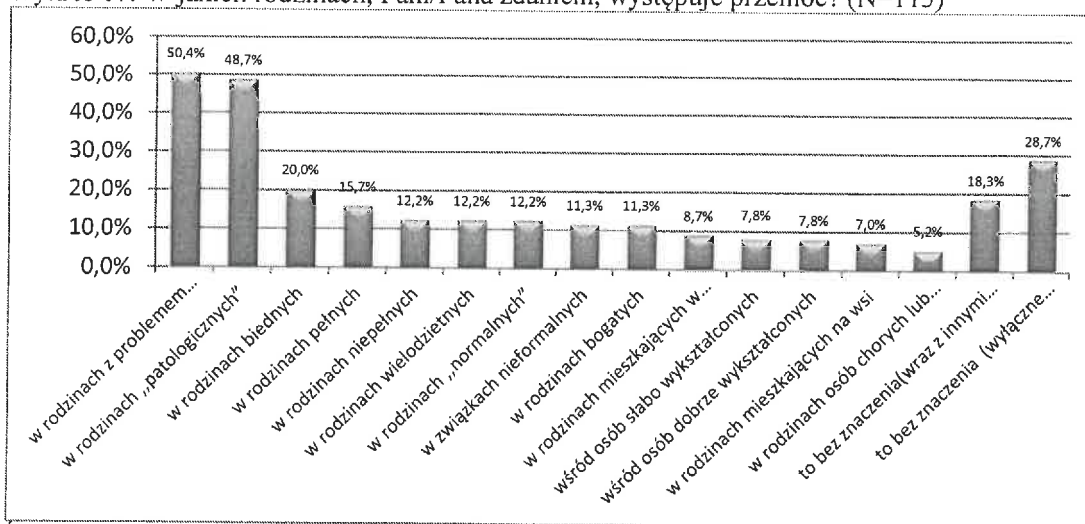
Tabela 20. W jakich rodzinach, Pani/Pana zdaniem, występuje przemoc? (N=115)

	liczba	procent
w rodzinach z problemem alkoholowym	58	50,4%
w rodzinach „patologicznych”	56	48,7%
w rodzinach biednych	23	20,0%
w rodzinach pełnych	18	15,0%
w rodzinach niepełnych	14	12,2%
w rodzinach wielodzietnych	14	12,2%
w rodzinach „normalnych”	14	12,2%
w związkach nieformalnych	13	11,3%
w rodzinach bogatych	13	11,3%
w rodzinach mieszkających w mieście	10	8,7%
wśród osób słabo wykształconych	9	7,8%
wśród osób dobrze wykształconych	9	7,8%
w rodzinach mieszkających na wsi	8	7,0%
w rodzinach osób chorych lub niepełnosprawnych	6	5,2%
to bez znaczenia(wraz z innymi wskazaniami)	21	18,3%
to bez znaczenia (wyłączne wskazanie)	33	28,7%

Źródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

Wykres 17. W jakich rodzinach, Pani/Pana zdaniem, występuje przemoc? (N=115)

Źródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

W opinii osób badanych przemoc występuje najczęściej w rodzinach z problemem alkoholowym (50,4%, 58 osób) oraz w rodzinach, które postrzegane są jako „patologiczne”. Zdecydowanie rzadziej wskazywano na status materialny, miejsce zamieszkania, stan zdrowia członków rodziny lub ich wykształcenie. 46,1% (53 osoby) wskazało na odpowiedź „to bez znaczenia”, przy czym w przypadku 28,7% (33 osób) była to jedyna odpowiedź, a 18,3% (21 osób) wskazało także na inne cechy rodziny, w których może występować przemoc.

Przekonania osób badanych na temat przemocy w rodzinie zestawia tabela nr 21 i wykres nr 18.

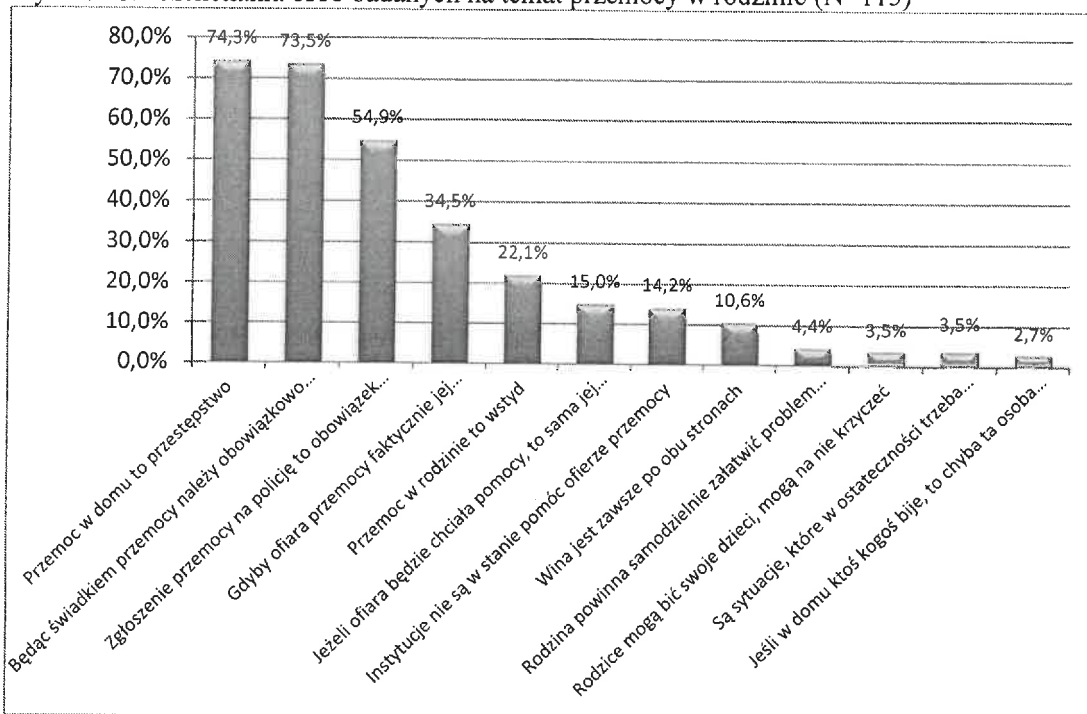
Tabela 21. Przekonania osób badanych na temat przemocy w rodzinie ? (N=115)

	liczba	procent
Przemoc w domu to przestępstwo	84	74,3%
Będąc świadkiem przemocy należy obowiązkowo reagować	83	73,5%
Zgłoszenie przemocy na policję to obowiązek każdego	62	54,9%
Gdyby ofiara przemocy faktycznie jej doświadczyła, to zakończyłaby związek	39	34,5%
Przemoc w rodzinie to wstyd	25	22,1%
Jeżeli ofiara będzie chciała pomocy, to sama jej poszuka	17	15,0%
Instytucje nie są w stanie pomóc ofierze przemocy	16	14,2%
Wina jest zawsze po obu stronach	12	10,6%
Rodzina powinna samodzielnie załatwić problem przemocy	5	4,4%
Rodzice mogą bić swoje dzieci, mogą na nie krzyczeć	4	3,5%
Są sytuacje, które w ostateczności trzeba rozwiązać siłą	4	3,5%
Jeśli w domu ktoś kogoś bije, to chyba ta osoba sobie na to zasłużyła	3	2,7%

Źródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

Wykres 18. Przekonania osób badanych na temat przemocy w rodzinie (N=115)

Źródło: badania własne

Pytanie wielokrotnego wyboru, procenty nie sumują się do 100

Osoby badane, wybierając zdania / twierdzenia, z którymi się zgadzają, najczęściej wskazywały na te, które odnoszą się do kwalifikacji przemocy w domy jako

przestępstwa (74,3%, 84 osoby), obowiązku reagowania na przypadki występowania przemocy w domu (73,5%, 83 osoby), a także obowiązku zgłaszania takich sytuacji na policję (54,9%, 62 osoby).

Tylko 13,9% (16 osób) odpowiadających na to pytanie wskazało jednocześnie na te trzy twierdzenia. Pozostali, nawet wówczas, gdy zgadzali się z przynajmniej z jednym z nich, wskazywali także na inne, które można uznać za mity dotyczące przemocy w rodzinie. Nieco ponad 1/3 badanych (34,5%, 39 osób) uważała, że jeżeli ofiara przemocy faktycznie jej doświadczała, to zakończyłaby związek, 22,1% (25 osób), że przemoc w rodzinie to wstyd, 15% (17 osób) że jeżeli ofiara przemocy będzie chciała pomocy, to sama jej poszuka, 10,6% (12 osób), że wina leży zawsze po dwóch stronach. 14,2 % badanych (16 osób) uważało, że instytucje nie są w stanie pomóc ofierze przemocy.

4.10 Lokalne czynniki sprzyjające i utrudniające skuteczną pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie na terenie Gminy Miejskiej Przemyśl

Lokalne czynniki sprzyjające skutecznej pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie:

- funkcjonowanie i działalność Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Korytnikach;
- istniejąca na terenie Przemyśla i Powiatu infrastruktura działająca na rzecz rodziny;
- zwiększona częstotliwość realizacji przez KMP Przemyśl zatrzymań sprawców przemocy w rodzinie do dyspozycji prokuratora;
- grupa specjalistów stale podnoszących kwalifikacje w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
- Strategia Rozwiązywanie Problemów Społecznych Miasta Przemyśl na lata 2022 – 2026 uwzględniająca problem przemocy w rodzinie;
- znajomość środowiska i zagrożeń;
- lokalne kampanie informacyjne i edukacyjne;
- zwiększająca się ilość informacji dotyczących oferty pomocowej dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie;
- aktywnie działający Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz grupy robocze;

- wzrost wiedzy i świadomości społeczeństwa lokalnego.

Lokalne czynniki utrudniające skuteczną pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie:

- niedostateczna liczba specjalistycznej kadry zajmującej się zjawiskiem przemocy w rodzinie w stosunku do istniejącego problemu;
- niedostateczna ilość środków finansowych na działalność w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
- brak funkcjonowania grup wsparcia dla osób doświadczających przemocy w rodzinie;
- niechęć poszkodowanych i świadków do ujawnienia występowania przemocy w rodzinie
- brak warunków do egzekwowania eksmisji wobec sprawców przemocy (brak pomieszczeń tymczasowych w zasobach miasta);
- długotrwałe procedury wymiaru sprawiedliwości;
- akceptacja do stosowania przemocy jako kary wychowawczej;
- problemy społeczne prowadzące do dysfunkcji rodziny.

4.11 Wnioski i postulaty

Analiza danych zgromadzonych w toku badań pozwoliła na sformułowanie odpowiedzi zwarte w problemach badawczych.

Badania wykazały, że mieszkańcy Przemyśla wiedzą, co jest przemocą, chociaż wiedza ta jest niepełna. Kojarzą ją przede wszystkim z przemocą fizyczną (uderzanie 85,8%, kopanie 79,6%, duszenie 78,8%, szarpanie 72,6%, przypalanie ciała przedmiotami 69,9%), Mniej, niż 2/3 wie, że przemocą jest także wyśmiewanie (56,6%), szantaż (55,8%), ośmieszanie (52,2%) i nadmierna krytyka (51,3%, 58 osób).

Z badań wynika również, że 41,8% Przemysłań doświadczało (w przeszłości lub aktualnie) przemocy w rodzinie. Wśród kobiet jest to 45,6%, wśród mężczyzn - 31,2%. Była lub jest to przemoc ze strony życiowego partnera (męża 47,6%, żony 11,9%, konkubenta 23,8%), a także rodziców (38,1%). Najczęściej doświadczaną przemocą była przemoc fizyczna (88,1%) i psychiczna (81%), rzadziej ekonomiczna (17,7%), seksualna (7,1%) i zaniedbanie (9,5%).

Osoby, które doświadczały przemocy w rodzinie rzadko komukolwiek o tym opowiadały (robiło tak 14,4%), mniej niż połowa (42,9%) zdecydowała się szukać gdziekolwiek pomocy. Instytucjami, do których Przemysłańskie zgłaszają się po pomoc

jest najczęściej do policji lub żandarmerii, tylko nieliczne osoby zgłaszały się do Ośrodka Pomocy Społecznej, psychologa lub psychiatry. Wskazuje to na dążenie do rozwiązania problemu raczej poprzez interwencję służb i wystraszenie sprawcy przemocy, a nie na świadomość konieczności wzmocnienia swoich sił psychicznych, które są niezbędne do zmiany takiej sytuacji.

Takie przypuszczenie potwierdzają odpowiedzi na pytanie, do kogo warto zwrócić się o pomoc w sytuacji doświadczania przemocy w rodzinie. Mieszkańcy Przemyśla ponownie wskazywali przede wszystkim na Policję (65,5%). Niemal połowa uważa, że warto zwrócić się o pomoc do swojej rodziny lub bliskich znajomych (46%) i pracowników Ośrodka Pomocy Społecznej (41,6%). Niemal co dziesiąty mieszkaniec Przemyśla (8%) uważa, że nie warto zwracać się do kogoś o pomoc w tej sprawie, co wskazuje na całkowity brak zaufania do instytucji pomocowych u tych osób.

Pomimo wysokiego odsetka osób doświadczających kiedykolwiek przemocy w rodzinie, niemal wszyscy mieszkańcy Przemyśla (89,3%) czują się bezpiecznie w swoich domach. Trudno jednak ocenić, czy taka ocena wynika z faktycznego bezpieczeństwa i braku występowania przemocy, czy ze swoistego „zakorzenienia” w miejscu, które powinno kojarzyć się z bezpieczeństwem, chociaż nie zawsze takie jest.

Pomimo, że mieszkańcy Przemyśla wiedzą, co jest przemocą, w ich świadomości funkcjonuje wiele fałszywych przekonań co do cech rodzin, w których może dochodzić do przemocy.

Połowa Przemysłań silnie kojarzy przemoc z problemem alkoholowym (50,4%) i ogólnym pojęciem „patologia” (48,7%). Tylko 46,1% uważa, że takie cechy, jak status materialny rodziny, miejsce zamieszkania, stan zdrowia członków rodziny lub ich wykształcenie, nie są czynnikami „chroniącymi” przed przemocą. Tylko co czwarty (28,7%) uważa, że cechy te nie mają żadnego znaczenia (można więc przyjąć, że w ich świadomości nie funkcjonują szkodliwe mity dotyczące przemocy). Pozostali (18,3%) poza odpowiedzią „to bez znaczenia” wskazali także na inne cechy rodziny, które zwiększają prawdopodobieństwo wystąpienia w rodzinie przemocy.

Większość mieszkańców Przemyśla wie, że przemoc w rodzinie to przestępstwo (74,3%), a będąc jej świadkiem należy reagować (73,5%). Jednak już tylko 54,9% zgadza się ze stwierdzeniem, że należy takie sytuacje zgłaszać na policję. Można więc wnioskować, że reakcje na przemoc w rodzinie w przypadku połowy mieszkańców Przemyśla mogą mieć charakter „sąsiedzkiej interwencji”, ale już nie

wezwania na pomoc służb, w których obowiązkach i kompetencjach jest działanie w takiej sytuacji.

Należy także zauważyć, że nawet osoby, które zgadzały się z przynajmniej z jednym z powyższych, zgadzały się z mitami na temat przemocy w rodzinie. Co trzeci mieszkaniec Przemyśla Nieco (34,5%) jest przekonany, że jeżeli ofiara przemocy faktycznie jej doświadczała, to zakończyłaby związek. Według 22,1% przemoc w rodzinie to wstyd, 15% uważa, że jeżeli ofiara przemocy będzie chciała pomocy, to sama jej poszuka, a 10,6% - że wina leży zawsze po dwóch stronach. Aż 14,2 % jest przekonanych, że instytucje nie są w stanie pomóc ofierze przemocy.

Diagnoza przemocy w rodzinie w Przemyślu pokazała, że trudno ocenić skuteczność działań związanych z profilaktyką przemocy w rodzinie. Okazuje się bowiem, że mieszkańcy Przemyśla wiedzą co jest przemocą, chociaż najczęściej kojarzą ją z przemocą fizyczną. Wiedzą także, w jakich instytucjach mogą szukać pomocy w sytuacji wystąpienia tego zjawiska w ich domach, oraz to, że przemoc w rodzinie jest przestępstwem.

Diagnoza pokazała również, że pomimo posiadania tej wiedzy i rozbudowanej infrastruktury pomocowej – rzadko z niej korzystają. Tylko co szósta osoba doświadczająca przemocy decyduje się powiedzieć komuś o swoich doświadczeniach, a co drugi - korzysta z pomocy instytucji. Przy czym wszystkie osoby, które zdecydowały się na przerwanie milczenia, skorzystały z pomocy specjalistów w różnych instytucjach.

Pokazuje to, że olbrzymie znaczenie w wyjściu z przemocy ma rozmowa z osobą, niekoniecznie specjalistą, który nie będzie poddawać w wątpliwość powziętych informacji i zmotywuje do poszukiwania specjalistycznej pomocy.

Diagnoza pokazała też, że pomimo kampanii społecznych, ciągle funkcjonuje mit, że przemoc w rodzinie dotyczy raczej rodzin alkoholowych i tych, które są oceniane jako „patologia”. Stawia to w trudnej sytuacji osoby doświadczające przemocy, które funkcjonują w rodzinach o wysokim statusie społecznym. Lęk przed utratą dobrej opinii i stygmatyzacją może być tak silny, że wiele osób prawdopodobnie zdecyduje się na utrzymanie status quo nawet za cenę cierpienia.

Natomiast otoczenie, nawet pomimo oczywistych faktów potwierdzających występowanie przemocy w rodzinie, raczej nie będzie skłonne uwierzyć w informacje, że w rodzinie, która w ich opinii funkcjonuje prawidłowo, występuje taki problem.

Większe będą też opory u osoby doświadczającej przemocy przed wyjawieniem prawdy i poszukiwaniem pomocy.

Te dwa wnioski ukazują nowe kierunki działania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, które mogą być realizowane przez instytucje, w tym Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przemyślu.

Pierwszym z tych działań powinny być lokalne kampanie zachęcające mieszkańców miasta do reagowania w sytuacjach, kiedy może istnieć przypuszczenie, że osoby z ich sąsiedztwa czy członkowie rodziny mogą doświadczać pomocy. Powszechnie znane hasło „Widzisz – reaguj” należy uzupełnić o wiedzę, jakiego rodzaju ma to być reakcja (np. zapytanie, co się stało, wezwanie Policji lub poinformowanie konkretnej instytucji). Może się bowiem okazać, że prowokowanie rozmowy o problemie i okazanie życzliwości może być pierwszym krokiem do poszukiwania pomocy.

Drugim kierunkiem działania powinno być oderwanie skojarzenia zjawiska przemocy w rodzinie z pojęciem „patologia” w potocznym znaczeniu. W tym kontekście pojęcie to oznacza coś negatywnego, wstydliviego, niepożądanego, coś, co należy ukryć i nie należy o tym mówić osobom postronnym. Trudno więc dziwić się, że osoby, dla których przemoc w rodzinie jest tożsama z tak rozumianą „patologią”, nie będą chciały przyznać się do jej doświadczania czy stosowania. Działania informacyjne i edukacyjne powinny kształtować kojarzenie, że występowanie przemocy w rodzinie jest problemem, który należy i można rozwiązać.

Postulaty:

1. Poszerzanie i pogłębianie wiedzy mieszkańców Przemyśla na temat zjawiska przemocy, przede wszystkim psychicznej, seksualnej i ekonomicznej.
2. Kształtowanie u mieszkańców Przemyśla umiejętności rozpoznawania symptomów przemocy w rodzinie.
3. Podejmowanie działań zmierzających do przełamania bariery wstydu u osób doświadczających przemocy w rodzinie przed zwróceniem się o pomoc specjalistyczną (psycholog, pedagog, terapeuta, pracownik socjalny).
4. Kształtowanie świadomości odpowiedzialności prawnej świadków przemocy w rodzinie – sąsiadów, osób postronnych.
5. Poszerzanie wiedzy mieszkańców Przemyśla na temat sposobów reagowania na zjawisko przemocy w rodzinie oraz instytucji, do których może zwrócić się świadek przemocy w rodzinie.

6. Kształtowanie u mieszkańców Przemyśla postawy życzliwości wobec osób doświadczających przemocy w rodzinie.
7. Oderwanie od pojęcia „przemoc w rodzinie” od pojęcia „patologia”.

5. Cele, zadania, wskaźniki i harmonogram realizacji Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Przemysłu na lata 2022 – 2027

Cel główny:

Zwiększenie skuteczności działań podejmowanych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz zmniejszenie skali tego zjawiska na terenie miasta Przemysł.

Cele szczegółowe:

- zintensyfikowane działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie
- zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia osób dotkniętych przemocą w rodzinie
- zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie
- zwiększenie poziomu kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w celu podniesienia jakości i dostępności świadczonych usług.

6. Realizacja programu

Wszystkie zaplanowane działania są prowadzone w sposób ciągły, a czas ich realizacji przypada na okres obowiązywania Programu, tj. na lata 2022 – 2026.

1. Zintensyfikowanie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie	
Zadanie 1.1 Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie na obszarze miasta Przemyśl	
Podmiot koordynujący	Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w rodzinie
Realizatorzy	Prezydent Miasta Przemyśla, Wydział Spraw Społecznych Urzędu Miejskiego, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Komenda Miejska Policji w Przemyślu, Komenda Straży Miejskiej w Przemyślu, Sąd Rejonowy w Przemyślu, Rada Miejska w Przemyślu, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Miejski Ośrodek Zapobiegania Uzależnieniom w Przemyślu, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Przemyślu, Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego w Przemyślu oraz placówki oświatowe, Wojewódzki Szpital im. Św. Ojca Pio w Przemyślu oraz placówki służby zdrowia, Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Korytnikach, Polski Komitet Pomocy Społecznej w Przemyślu, „Caritas” Archidiecezji Przemyskiej, Towarzystwo Walki z Kalectwem O/ Przemyśl, Organizacje pozarządowe i kościelne.
Działania	Przeprowadzenie opracowanie i opublikowanie diagnozy – nie rzadziej, niż raz na lata
Wskaźniki ewaluacji	liczba opracowanych diagnoz.
Zadanie 1.2 Opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie	
Podmiot koordynujący	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przemyślu
Realizatorzy	Wydział Spraw Społecznych, Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego Komenda Miejska Policji w Przemyślu, Sąd Rejonowy w Przemyślu, Miejski Ośrodek Zapobiegania Uzależnieniom w Przemyślu, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Przemyślu. placówki oświatowo-wychowawcze, placówki służby zdrowia, świetlice środowiskowe, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów

	Alkoholowych, „Caritas” Archidiecezji Przemyskiej, Towarzystwo Walki z Kalectwem O/ Przemysł, i inne organizacje pozarządowe
Działania	<ul style="list-style-type: none"> • opracowanie Gminnego Programu Profilaktyki Przemocy w Rodzinie; • przekazanie pod obrady Rady Miejskiej projektu uchwały wraz z opracowanym Gminnym Programem Profilaktyki Przemocy w Rodzinie; • prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych dla dzieci, młodzieży i rodziców; • wspieranie różnych form spędzania czasu wolnego promujące zachowania nieagresywne.
Wskaźniki ewaluacji	liczba opracowanych programów liczba zrealizowanych programów liczba uczestników liczba przeprowadzonych działań edukacyjnych
Zadanie 1.3	
Prowadzenie poradnictwa, w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych, alternatywnych wobec stosowania przemocy metod i kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą oraz w stosunku do grup ryzyka	
Podmiot koordynujący	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przemysłu
Realizatorzy	Wydział Spraw Społecznych, Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego, Komenda Miejska Policji w Przemysłu, Sąd Rejonowy w Przemysłu, Miejski Ośrodek Zapobiegania Uzależnieniom w Przemysłu, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Przemysłu, placówki oświatowo-wychowawcze, placówki służby zdrowia, świetlice środowiskowe, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, „Caritas” Archidiecezji Przemyskiej, Towarzystwo Walki z Kalectwem O/ Przemysł, i inne organizacje pozarządowe
Działania	- organizacja spotkań edukacyjnych dla rodziców celem zapobiegania przemocy w rodzinie - udzielanie specjalistycznego poradnictwa osobom uwikłanym w przemoc - promowanie skutecznych sposobów powstrzymywania przemocy poprzez organizowanie spotkań edukacyjnych, kampanii i innych działań
Wskaźniki ewaluacji	- liczba opracowanych programów; - liczba zrealizowanych programów i działań; - liczba uczestników (z podziałem na płeć, osoby starsze i niepełnosprawne); - liczba przeprowadzonych działań edukacyjnych;

	<ul style="list-style-type: none"> - liczba i nazwa instytucji udzielających poradnictwa; - liczba osób korzystających z poradnictwa specjalistycznego (z podziałem na płeć, dzieci, osoby starsze i niepełnosprawne).
Zadanie 1.4	
Opracowanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie	
Podmiot koordynujący	Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Przemyślu
Realizatorzy	Prezydent Miasta Przemyśla, Wydział Spraw Społecznych Urzędu Miejskiego, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Komenda Miejska Policji w Przemyślu, Komenda Straży Miejskiej w Przemyślu, Sąd Rejonowy w Przemyślu, Rada Miejska w Przemyślu, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Miejski Ośrodek Zapobiegania Uzależnieniom w Przemyślu, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Przemyślu. Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego w Przemyślu oraz placówki oświatowe, Wojewódzki Szpital im. Św. Ojca Pio w Przemyślu oraz placówki służby zdrowia, Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Korytnikach, Polski Komitet Pomocy Społecznej w Przemyślu, „Caritas” Archidiecezji Przemyskiej, Towarzystwo Walki z Kalectwem O/ Przemyśl, Organizacje pozarządowe i kościelne,
Działania	<ul style="list-style-type: none"> - opracowanie Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie - przekazanie pod obrady Rady Miejskiej projektu uchwały wraz z opracowanym Gminnym Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie
Wskaźniki ewaluacji	<ul style="list-style-type: none"> - liczba opracowanych programów - liczba uchylonych uchwał
Zadanie 1.5	
Przeprowadzenie lokalnych kampanii społecznych, które promują działania służące przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, promują metody wychowawcze bez użycia przemocy, promują budowanie i wzmacnianie więzi rodzinnych, opisują mechanizmy przemocy w rodzinie oraz jednoznacznie wskazują na ich społeczną szkodliwość	
Podmiot koordynujący	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przemyślu
Realizatorzy	Urząd Miejski w Przemyślu, Komenda Miejska Policji w Przemyślu, Komenda Straży Miejskiej w Przemyślu, Sąd Rejonowy w Przemyślu, Rada Miejska w Przemyślu, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Miejski Ośrodek Zapobiegania Uzależnieniom w Przemyślu, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Przemyślu. Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego w Przemyślu oraz placówki oświatowe,

	Wojewódzki Szpital im. Św. Ojca Pio w Przemyślu oraz placówki służby zdrowia, Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Korytnikach, Polski Komitet Pomocy Społecznej w Przemyślu, „Caritas” Archidiecezji Przemyskiej, Towarzystwo Walki z Kalectwem O/ Przemyśl, Organizacje pozarządowe i kościelne,
Działania	<ul style="list-style-type: none"> - organizowanie konferencji propagujących idee Programu - opracowanie i upowszechnianie materiałów informacyjnych, ulotek, plakatów - prowadzenie działań promujących podnoszenie świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy w rodzinie - umieszczenie informacji na lokalnych stronach internetowych, prasie oraz w radiu - podjęcie współpracy z kościołami lub związkami wyznaniowymi - udział w kampaniach ogólnopolskich
Wskaźniki ewaluacji	<ul style="list-style-type: none"> - liczba i nazwa przeprowadzonych kampanii - liczba i rodzaj stworzonych materiałów i akcji promocyjnych - liczba wyemitowanych audycji radiowych, publikacji materiałów prasowych i na stronach internetowych. - liczba zorganizowanych konferencji i liczba ich uczestników - liczba podmiotów realizujących działania informacyjne

2. Zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia osób dotkniętych przemocą w rodzinie	
Zadanie 2.1 Działalność zespołu interdyscyplinarnego	
Podmiot koordynujący	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przemyślu
Realizatorzy	Zespół Interdyscyplinarny, Wydział Spraw Społecznych i Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego w Przemyślu, Rada Miejska, Komenda Miejska Policji w Przemyślu, Komenda Straży Miejskiej w Przemyślu, Sądu Rejonowego w Przemyślu, Gminna Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Miejskiego Ośrodka Zapobiegania Uzależnieniom w Przemyślu, Poradni Psychologiczno-Pedagogiczna w Przemyślu, Wydziału Edukacji Urzędu Miejskiego w Przemyślu, Wojewódzkiego Szpitala im. Św. Ojca Pio w Przemyślu, Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Korytnikach, Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej w Przemyślu, „Caritas” Archidiecezji Przemyskiej, Towarzystwa Towarzystwo Walki z Kalectwem O/ Przemyśl
Działania	<ul style="list-style-type: none"> - udział w posiedzeniach Zespołu Interdyscyplinarnego oraz grup roboczych - integracja i koordynowanie działań przedstawicieli różnych podmiotów oraz specjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, poprzez: <ul style="list-style-type: none"> a) diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie; b) podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku; c) inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie; d) rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielania pomocy w środowisku lokalnym; e) inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie; f) ocenę i weryfikację prowadzonych działań, w tym działań grup roboczych; g) omawianie bieżących problemów wymagających rozstrzygnięcia przez Zespół; h) prowadzenie pełnej dokumentacji z prac Zespołu: protokoły posiedzeń, sprawozdania z realizacji działań, wnioski itp. - przeszkolenie członków Zespołu Interdyscyplinarnego w zakresie praktycznych umiejętności

Wskaźniki ewaluacji	<ul style="list-style-type: none"> - liczba posiedzeń zespołu - liczba osób i rodzin objętych pomocą zespołu (kobiety, mężczyźni – w tym starsi i niepełnosprawni, dzieci, w tym niepełnosprawne) - liczba utworzonych grup roboczych - liczba posiedzeń grup roboczych - liczba osób i rodzin objętych pomocą grup roboczych - roczne sprawozdania z działalności zespołu - liczba odbytych szkoleń i liczba uczestników
Zadanie 2.2 Rozwój pozostałej infrastruktury pomocowej	
Podmiot koordynujący	Prezydent Miasta Przemyśla
Realizatorzy	Zespół Interdyscyplinarny, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przemyślu, Rada Miejska, Wydział Spraw Społecznych, Przedstawiciele: Komendy Miejskiej Policji w Przemyślu, Komendy Straży Miejskiej w Przemyślu, Sądu Rejonowego w Przemyślu, Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Miejskiego Ośrodka Zapobiegania Uzależnieniom w Przemyślu, Poradni Psychologiczno-Pedagogiczna w Przemyślu, Wydziału Edukacji Urzędu Miejskiego w Przemyślu, Wojewódzkiego Szpitala im. Św. Ojca Pio w Przemyślu, Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Korytnikach, Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej w Przemyślu, „Caritas” Archidiecezji Przemyskiej, Towarzystwo Walki z Kalectwem O/ Przemyśl,
Działania	<ul style="list-style-type: none"> - utrzymanie i poszerzanie oferty placówek wspierających i udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie (punktów konsultacyjnych, ośrodków wsparcia, specjalistycznych ośrodków wsparcia, innych placówek świadczących pomoc) - kontynuowanie współpracy pomiędzy instytucjami rządowymi i samorządowymi oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie
Wskaźniki ewaluacji	<ul style="list-style-type: none"> - liczba osób korzystających z oferty placówek wspierających, w tym liczba osób korzystających z miejsc całodobowych w tych placówkach (z podziałem na kobiety, mężczyzn – w tym starsi i niepełnosprawni, dzieci, w tym niepełnosprawne) - liczba wspólnie realizowanych projektów i działań

Zadanie 2.3	
Udzielanie pomocy i wsparcia osobom dotkniętym przemocą w rodzinie	
Podmiot koordynujący	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przemyślu
Realizatorzy	Zespół Interdyscyplinarny, Wydział Spraw Społecznych Urzędu Miejskiego. Przedstawiciele: Komendy Miejskiej Policji w Przemyślu, Komendy Straży Miejskiej w Przemyślu, Sądu Rejonowego w Przemyślu, Rady Miejskiej, Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Miejskiego Ośrodka Zapobiegania Uzależnieniom w Przemyślu, Poradni Psychologiczno-Pedagogiczna w Przemyślu, Wydziału Edukacji Urzędu Miejskiego w Przemyślu, Wojewódzkiego Szpitala im. Św. Ojca Pio w Przemyślu, Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Korytnikach, Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej w Przemyślu, „Caritas” Archidiecezji Przemyskiej, Towarzystwo Walki z Kalectwem O/ Przemyśl,, Powiatowy Urząd Pracy, Wydział Gospodarki Lokalowej i inne
Działania	<ul style="list-style-type: none"> - realizowanie przez instytucje pomocy w formie poradnictwa medycznego, prawnego, psychologicznego, socjalnego, zawodowego oraz rodzinnego - zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie całodobowych miejsc w specjalistycznych ośrodkach wsparcia - rozpowszechnienie informacji o lokalnych telefonach zaufania interwencyjnych lub informacyjnych dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie - zapewnienie bezpieczeństwa dzieciom krzywdzonym w myśl art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie - opracowanie procedury związanej z zapewnieniem bezpieczeństwa dzieciom krzywdzonym w myśl art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie; - realizacja działań terapeutycznych i pomocy psychologicznej dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie - tworzenie warunków umożliwiających osobom dotkniętym przemocą w rodzinie otrzymanie w pierwszej kolejności mieszkań socjalnych
Wskaźniki ewaluacji	<ul style="list-style-type: none"> - liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie - liczba osób objętych pomocą w formie specjalistycznego poradnictwa - liczba instytucji udzielających specjalistycznego poradnictwa - liczba miejsc i osób, które skorzystały z całodobowych miejsc w specjalistycznych ośrodkach wsparcia

	<ul style="list-style-type: none"> - liczba lokalnych telefonów zaufania, interwencyjnych lub informacyjnych - liczba rozmów telefonicznych, interwencji, czas dostępności telefonu - liczba przyjaznych pokoi przesłuchań - liczba dzieci które zostały odebrane z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia w związku z przemocą w rodzinie - liczba działań terapeutycznych dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie oraz liczba ich uczestników z podziałem na płeć oraz dzieci - liczba grup wsparcia - liczba uregulowań prawnych umożliwiających pomoc osobom dotkniętym przemocą w uzyskaniu mieszkania - liczba mieszkań socjalnych przyznanych osobom dotkniętym przemocą w rodzinie - liczba opracowanych procedur
Zadanie 2.4 Monitoring skuteczności działań pomocowych	
Podmiot koordynujący	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przemyślu
Realizatorzy	Zespół Interdyscyplinarny, Wydział Spraw Społecznych Urzędu Miejskiego, Przedstawiciele: Komendy Miejskiej Policji w Przemyślu, Komendy Straży Miejskiej w Przemyślu, Sądu Rejonowego w Przemyślu, Rady Miejskiej, Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Miejskiego Ośrodka Zapobiegania Uzależnieniom w Przemyślu, Poradni Psychologiczno-Pedagogiczna w Przemyślu, Wydziału Edukacji Urzędu Miejskiego w Przemyślu, Wojewódzkiego Szpitala im. Św. Ojca Pio w Przemyślu, Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Korytnikach, Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej w Przemyślu, „Caritas” Archidiecezji Przemyskiej, Towarzystwa Walki z Kalectwem O/Przemyśl i inne
Działania	<ul style="list-style-type: none"> - badanie skuteczności pomocy udzielanej rodzinom dotkniętym przemocą - opracowanie analiz lokalnych czynników sprzyjających i utrudniających skuteczną pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie – nie rzadziej niż raz na 4 lat
Wskaźniki ewaluacji	<ul style="list-style-type: none"> - liczba zakończonych procedur „Niebieskie Karty” z uwagi na ustanie przemocy w rodzinie - liczba osób monitorowanych po opuszczeniu specjalistycznego ośrodka wsparcia dla ofiar przemocy

	w rodzinie, gdzie przemoc ustała - liczba opracowanych analiz
--	--

3. Zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie	
Zadanie 3.1	
Interweniowanie oraz reagowanie służb na stosowanie przemocy w rodzinie	
Podmiot koordynujący	Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
Realizatorzy	Wydział Spraw Społecznych Urzędu Miejskiego, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Przedstawiciele: Komendy Miejskiej Policji w Przemyślu, Komendy Straży Miejskiej w Przemyślu, Sądu Rejonowego w Przemyślu, Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Miejskiego Ośrodka Zapobiegania Uzależnieniom w Przemyślu, Poradni Psychologiczno-Pedagogiczna w Przemyślu, placówki oświatowe i ochrony zdrowia, Prokuratury Rejonowej, Schronisko dla osób bezdomnych, Poradnia dla osób uzależnionych i współuzależnionych od alkoholu
Działania	<ul style="list-style-type: none"> - stosowanie procedury „Niebieskiej Karty” przez uprawnione podmioty - działalność Zespołu Interdyscyplinarnego/grup roboczych mająca na celu zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc - odseparowanie sprawców od ofiar i zakaz kontaktowanie się z pokrzywdzonymi - kierowanie wniosków dotyczących obowiązku leczenia odwykowego w stosunku do osób stosujących przemoc i nadużywających alkoholu - współdziałanie i wymiana informacji pomiędzy Policją, kuratorską służbą sądową i innymi służbami w zakresie monitoringu zachowań osób uprzednio skazanych za stosowanie przemocy w rodzinie
Wskaźniki ewaluacji	<ul style="list-style-type: none"> - liczba sporządzonych formularzy „Niebieskich Kart – A” przez poszczególne instytucje oraz liczba rodzin objętych procedurą - liczba zawiadomień o popełnieniu przestępstwa znęcania się - liczba osób stosujących przemoc izolowanych od pokrzywdzonych - liczba wniosków o podjęcie leczenia odwykowego - liczba przekazanych Policji lub kuratorom sądowym informacji przez pracowników socjalnych o ponownym stosowaniu przemocy w rodzinie przez osoby uprzednio skazane za przemoc

Zadanie 3.2	
Realizowanie wobec osób stosujących przemoc w rodzinie programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych zamierzających do zaprzestania stosowania przemocy	
Podmiot koordynujący	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przemyślu
Realizatorzy	Zespół Interdyscyplinarny, Wydział Spraw Społecznych Urzędu Miejskiego, Przedstawiciele: Komendy Miejskiej Policji w Przemyślu, Sądu Rejonowego w Przemyślu, Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Miejskiego Ośrodka Zapobiegania Uzależnieniom w Przemyślu, Prokuratury.
Działania	<ul style="list-style-type: none"> - opracowanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie w warunkach wolnościowych - kierowanie do udziału i monitorowanie udziału osób stosujących przemoc w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych - badanie skuteczności programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych - prowadzenie działań psychoedukacyjnych wobec osób stosujących przemoc
Wskaźniki ewaluacji	<ul style="list-style-type: none"> - liczba edycji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych - liczba osób kierowanych i tych, które przystąpiły do programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych - liczba osób, które ukończyły programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych - liczba osób stosujących przemoc w rodzinie, które po ukończeniu programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych powróciły do stosowania przemocy w rodzinie (do 3 lat po ukończeniu)

4. Zwiększenie poziomu kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w celu podniesienia jakości i dostępności świadczonych usług	
Podmiot koordynujący	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przemyślu
Realizatorzy	Zespół Interdyscyplinarny, Przedstawiciele: Komenda Miejska Policji w Przemyślu, Komenda Straży Miejskiej w Przemyślu, Sąd Rejonowy w Przemyślu, Rada Miejska w Przemyślu, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Miejski Ośrodek Zapobiegania Uzależnieniom w Przemyślu, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Przemyślu. Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego w Przemyślu oraz placówki oświatowe, Wojewódzki Szpital im. Św. Ojca Pio w Przemyślu oraz placówki służby zdrowia, Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Korytnikach, Polski Komitet Pomocy Społecznej w Przemyślu, „Caritas” Archidiecezji Przemyskiej, Towarzystwo Walki z Kalectwem O/Przemyśl, Organizacje pozarządowe i inne
Działania	<ul style="list-style-type: none"> - przeprowadzanie interdyscyplinarnych konferencji, spotkań lub szkoleń z udziałem przedstawicieli poszczególnych służb - wdrożenie systemu wsparcia dla osób pracujących bezpośrednio z osobami uwikłanymi w przemoc w rodzinie, w formie m.in. superwizji, coachingu, grup wsparcia - przeprowadzenie szkolenia dla pracowników socjalnych z zakresu procedury Niebieskie Karty – nie rzadziej, niż raz na dwa lata - przeprowadzenie szkolenia dla pracowników socjalnych z zakresu procedury związanej z zapewnieniem bezpieczeństwa dzieciom krzywdzonym w myśl art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie;
Wskaźniki ewaluacji	<ul style="list-style-type: none"> - liczba interdyscyplinarnych spotkań i konferencji - liczba uczestników szkoleń i konferencji - liczba przeszkolonych przedstawicieli z poszczególnych służb i instytucji - liczba osób poddanych różnym formom poradnictwa i wsparcia psychologicznego

7. Realizatorzy Programu

Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Przemyślu na lata 2022 - 2026 będzie realizowany w oparciu o sieć instytucji zajmujących się bezpośrednio i pośrednio przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie na terenie Gminy Miejskiej Przemyśl:

1. „Caritas” Archidiecezji Przemyskiej;
2. Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Przemyślu;
3. Komenda Miejska Policji w Przemyślu;
4. Komenda Straży Miejskiej w Przemyślu;
5. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przemyślu;
6. Miejski Ośrodek Zapobiegania Uzależnieniom w Przemyślu;
7. Organizacje pozarządowe i kościelne;
8. Polski Komitet Pomocy Społecznej w Przemyślu;
9. Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Przemyślu;
10. Rada Miejska w Przemyślu;
11. Sąd Rejonowy w Przemyślu;
12. Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Korytnikach;
13. Towarzystwo Walki z Kalectwem O/Przemyśl;
14. Wojewódzki Szpital im. Św. Ojca Pio w Przemyślu oraz placówki służby zdrowia;
15. Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego w Przemyślu oraz placówki oświatowe;
16. Wydział Spraw Społecznych Urzędu Miejskiego w Przemyślu;
17. Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Przemyślu.

8. Założenia programu

Podstawą działań systemowych Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Przemyślu na lata 2022 - 2026 są następujące założenia:

- kompleksowość i interdyscyplinarność działań ujętych w ramy sprawnie funkcjonującego systemu ukierunkowanego na wsparcie i ochronę osób doświadczających przemocy w rodzinie, edukację i pomoc w korygowaniu zachowań sprawców;
- edukacja kadr instytucji zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie;
- edukacja i uwrażliwianie społeczności lokalnej;
- promowanie modelu rodziny wolnej od przemocy;
- przemoc w rodzinie jest przestępstwem ściganym z urzędu;
- najważniejsze jest bezpieczeństwo ofiary i zatrzymanie przemocy (bez tego pomoc jest zazwyczaj nieskuteczna);
- zrozumiałe są wahania i niekonsekwencje w zachowaniu i decyzjach ofiary przemocy, bowiem wynikają one z doznanych urazów i są konsekwencją bycia ofiarą przemocy domowej.

9. Przewidywane efekty realizacji Programu

Realizacja Programu przyczyni się do:

1. wzrostu świadomości i wrażliwości społecznej wobec zjawiska przemocy w rodzinie;
2. zwiększenia dostępności i skuteczności pomocy skierowanej do osób doświadczających
przemocy w rodzinie;
3. powstrzymania sprawców przemocy w rodzinie przed dalszym jej stosowaniem;
4. wzrostu kompetencji kadr zaangażowanych w pomoc osobom i rodzinom doświadczającym
przemocy w rodzinie;
5. usprawnienia współpracy między instytucjami zajmującymi się udzielaniem pomocy osobom i rodzinom w których występuje przemoc;
6. usprawnienia przepływu informacji i diagnozowania zjawiska przemocy w rodzinie na terenie Gminy Miejskiej Przemyśl.

10. Adresaci Programu

Program skierowany jest do społeczności lokalnej, w tym osób zagrożonych przemocą w rodzinie, osób dotkniętych przemocą w rodzinie, osób stosujących przemoc w rodzinie, świadków przemocy w rodzinie, służb zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

11. Monitorowanie i sprawozdawczość Programu

Monitorowanie realizacji Programu będzie odbywać się w oparciu o sprawozdawczość podmiotów zaangażowanych w jego realizację.

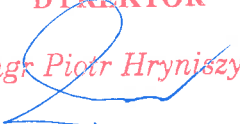
Sprawozdania z realizacji Programu podmioty składają do dnia 31 stycznia każdego roku do Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

Za realizację Programu odpowiada Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Przemyślu, który do dnia 31 marca każdego roku przedkłada Prezydentowi Miasta Przemyśla sprawozdanie z realizacji Programu przygotowane przez Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Przemyślu

12. Zasady finansowania Programu

Źródłem finansowania Programu będą środki pochodzące z budżetu Gminy Miejskiej Przemyśl, przekazane do dyspozycji Miejskiemu Ośrodkowi Pomocy Społecznej w Przemyślu, dotacji z budżetu państwa, funduszy unijnych, grantów oraz innych źródeł.

PREZYDENT
MIASTA PRZEMYŚLA

Wojciech Bakun

DYREKTOR

mgr Piotr Hryniszyn

Spis tabel

Tabela 1: Rodzaje przemocy i katalog charakterystycznych zachowań.....	9
Tabela 2: Mity i prawda nt przemocy domowej	16
Tabela 3. Liczba sporządzonych Niebieskich Kart, liczba rodzin, w których występuje problem przemocy w rodzinie i liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie za lata 2017- 2021	19
Tabela 4. Płeć badanych osób (N=122)	20
Tabela 5. Wiek badanych osób i statystyki opisowe (N=122)	21
Tabela 6. Poziom wykształcenia badanych osób (N=122)	21
Tabela 7. Sytuacja badanych osób na rynku pracy (N=122)	22
Tabela 8. Główne źródło utrzymania badanych osób (N=122)	23
Tabela 9. Ocena własnej sytuacji materialnej przez osoby badane (N=122)	23
Tabela 10. Co według Pani / Pana jest przemocą? (N=113)	24
Tabela 11. Jak bezpiecznie w skali od 1 do 5, czuje się Pani/Pan w swoim domu? (N=122).....	25
Tabela 10. Czy zna Pani/Pan osoby, które doświadczały lub doświadczają przemocy w swoim domu? (N=122)	26
Tabela 13. Czy kiedykolwiek doświadczał(a) Pani/Pan przemocy w swoim domu? (N=122).....	27
Tabela 14. „Czy kiedykolwiek doświadczał(a) Pani/Pan przemocy w swoim domu?” z uwzględnieniem płci (N=122)	28
Tabela 15. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, to z czyjej strony? (N=42)	28
Tabela 16. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, to jak się ona przejawia(ła)? (N=42).....	29
Tabela 17. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, to komu Pani / Pan o tym mówił(a)? (N=42).....	30
Tabela 18. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, do kogo zwracał(a) się Pani / Pan i pomoc? (N=42)	31
Tabela 19. Do kogo lub gdzie warto zwrócić się o pomoc w sytuacji przemocy w domu? (N=113).....	32
Tabela 20. W jakich rodzinach, Pani/Pana zdaniem, występuje przemoc? (N=115)	34
Tabela 21. Przekonania osób badanych na temat przemocy w rodzinie ? (N=115).....	35

Spis wykresów

Wykres 1. Płeć badanych osób (N=122)	20
Wykres 2. Wiek badanych osób (N=122).....	21
Wykres 3. Poziom wykształcenia badanych osób (N=122)	22
Wykres 4. Sytuacja badanych osób na rynku pracy (N=122).....	22
Wykres 5. Główne źródło utrzymania badanych osób (N=122)	23
Wykres 6. Ocena własnej sytuacji materialnej przez osoby badane (N=122).....	24
Wykres 7. Co według Pani / Pana jest przemocą? (N=113).....	25
Wykres 8. Jak bezpiecznie w skali od 1 do 5, czuje się Pani/Pan w swoim domu? (1 pkt. – całkowity brak bezpieczeństwa, 5 pkt. – całkowite bezpieczeństwo; N=122).....	26
Wykres 9. Czy zna Pani/Pan osoby, które doświadczały lub doświadczają przemocy w swoim domu? (N=122)	27
Wykres 10. Czy kiedykolwiek doświadczał(a) Pani/Pan przemocy w swoim domu? (N=122).....	27
Wykres 11. „Czy kiedykolwiek doświadczał(a) Pani/Pan przemocy w swoim domu?” z uwzględnieniem płci (N=122)	28
Wykres 12. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, to z czyjej strony? (N=42)	29
Wykres 13. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, to jak się ona przejawia(ła)? (N=42).....	30
Wykres 14. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, to komu Pani / Pan o tym mówił(a)? (N=42).....	31
Wykres 15. Jeżeli doświadcza lub doświadczał(a) Pani / Pan przemocy w domu, do kogo zwracał(a) się Pani / Pan i pomoc? (N=42)	32
Wykres 16. Do kogo lub gdzie warto zwrócić się o pomoc w sytuacji przemocy w domu? (N=113).....	33
Wykres 17. W jakich rodzinach, Pani/Pana zdaniem, występuje przemoc? (N=115)....	34
Wykres 18. Przekonania osób badanych na temat przemocy w rodzinie (N=115)	35

Bibliografia

1. Badura-Madej W., Dobrzańska-Mesterhazy A., *Przemoc w rodzinie interwencja kryzysowa i psychoterapia*, Wyd. UJ, Kraków 2000
2. Ciesielska M., *Rodzaje, formy i cykle przemocy w rodzinie*, Zeszyty Naukowe PWSZ i. Witelona z Legnicy, nr 12/2, 2014
3. H.D. Sasal, *Niebieskie karty. Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie*, PARPA, Warszawa 2005
4. Helios J., W., *Współczesne oblicza przemocy. Zagadnienia wybrane*, Wyd. UW. Wrocław 2017
5. Herman J. L., *Przemoc. Uraz psychiczny i powrót do równowagi*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 1998
6. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/ludnosc-stan-i-struktura-ludnosci-oraz-ruch-naturalny-w-przekroju-terytorialnym-stan-w-dniu-31-12-2020,6,29.html>
7. Kmieciak-Baran K., *Młodzież i przemoc*, Wydawnictwa Naukowe PWN, Warszawa 2000
8. Krahe B., *Agresja*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2001
9. Mamak-Zdarecka M., *Narastanie agresji w społeczeństwie polskim* [w:] B. Pilecka (red) *Różne oblicza agresji*, Wydawnictwo Radamsa 2000
10. Mazur J., *Przemoc w rodzinie teoria i rzeczywistość*, Żak, Warszawa 2002
11. Nowak S., *Metodologia badań socjologicznych*, PWN, Warszawa 1970
12. Pieter J., *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1967
13. Podgórski R. A., *Metodologia badań socjologicznych. Kompendium wiedzy metodologicznej dla studentów*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 2007
14. Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*. Wydawnictwo Śląsk, Katowice 2005
15. Walby S., *Ile kosztuje przemoc? Badania brytyjskie*, Niebieska Linia, nr 4 / 2005